

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 22. zvezka.

	Stran
Spomini na dr. Frančiška Lampeta. II. (Spisal Kan. <i>Andrej Kalan</i> .)	
— III. (Spisal <i>dr. Evgen Lampe</i> .)	673
O ta testament! (Novela. — Spisal <i>Podgoričan</i> .) [Dalje.]	678
Perica. (Po narodnem motivu. — Zložil <i>E.</i>)	685
Vrbi žalujki. (Zložil <i>Ž. O. Golobov</i> .)	685
Njiva. (Črtica iz vasi. — Spisal <i>Tatjan</i> .)	686
Mestne slike. (Spisal <i>Ivan Marin</i> .) V., VI.	692
Solza. (Zložil <i>A. Zdenčan</i> .)	694
Ob Dantejevem spomeniku. (Spisal <i>dr. Josip Gruden</i> .)	695
Ob tamburici. (Zložila <i>Ljudmila</i> .)	699
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek</i> .) [Dalje.]	699
Književnost	702
<i>Hrvaška književnost</i> . Alberto Weber: Pjesme.	
Glasba	703
Missa pro defunctis.	
Razne stvari	703
<i>Naše slike</i> .	

Na platnicah.

Pogovori. (Dalje.) — *Nekaj pesmij Jurija Vodovnika*. 14. Pesem od skomerskega mežnarja. — *Nagrade*.

Slike.

Poroka sv. Katarine	680
Piskrovešček	681
Lanéna žetev v Tatrah	688
Žužemperk	689
Dantejev spomenik v Tridentu	695
Skopulja	697

Listnica uredništva: Gosp. *E.* v *G.*: Vaše pesmi pridejo na vrsto, kolikor še niso objavljene. Pisali bi Vam na dom, če bi nam bilo znano Vaše sedanje bivališče. Oglasite se nam kmalu! — G. *Z.* v *L.*: Pisali ste nam, da naš list ni svoboden in ste to dokazali s tem, ker se izogibamo v slikah nagote. Ravno tako lahko bi mi rekli, da svobodnjaki niso svobodni, ker se izogibajo vsake krščanske misli. Videli bode, da bomo še krasne stvari prinesli v svojem listu. Ali se zde komu „svobodne“ ali ne, nam je vse eno, mi moramo gledati na to, da so lepe in dobre. Sploh je pa „svoboda“ pojem, ki Vam ga priporočamo v razmišljanje. — Gosp. *P.*, učitelj v *P.*: Vašo sliko smo našli in jo dali reproducirati. Ko jo porabimo, jo vrnemo. — Gdčna *T.*, učiteljica na *Št.*: Srčna hvala za krasne fotografije, poslane nam po g. D. Naredile se bodo prav lepe podobe iz njih. Tudi za popis poskrbimo. — G. *M.* v *L.*: Pisali ste nam, da bi morda kazalo, če bi „Dom in svet“ izhajal le enkrat na mesec, a v povečani obliki. Ta nasvet ima marsikaj dobrega. Ilustracijski del bi bil boljši, povesti ne tako trgane, več pisateljev bi lahko hkrati nastopalo, tvarina bi bila mnogovrstnejša v vsaki številki itd. Mi ravno premišljujemo, kaj bi se dalo ukreniti, da bi list čim najbolj napredoval. Vsak nasvet hvaležno sprejmemo.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

Spomini na dr. Frančiška Lampeta.

II.

Neizbrisen mi ostane do groba spomin na nepozabnega mi pobratima, žal, toli pre-rano umrlega kanonika dr. Lampeta. Poznala sva se s pokojnikom blizo trideset let. Ni ga bilo dijaka na gimnaziji, ki bi mi bil s svojo neumorno marljivostjo in orjaško vztrajnostjo v študijah toliko imponiral, kakor Frančišek Lampe. Nisem ga imel tovariša v bogoslovnem semenišču, ki bi mi bil izvabljal s svojo naučenostjo za vero in vedo toliko občudovanja kakor pokojnik, in to občudovanje mi je rastlo od leta do leta, ko sem s pazljivim očesom spremljal njegovo vsestransko, naravnost vseobsegajoče delovanje na najraznejših poljih človeškega delovanja in gibanja. Ta duh, neprestano in strastno hrepeneč za znanjem, ni se hotel ustaviti pri nobeni stroki: bogoslovje, modroslovje, leposlovje, naravoslovje, zgodovino, matematiko, zvezdoslovje, godbo, mehaniko, lepo umetnost, vse, vse je hotel proumeti, v vse prodreti, z vsem nasitovati svojo nenasitno znatiželjnost! In to srce! Kako se je odpiralo ljubezni do resnice, do domovine, do prijateljev, do nasprotnikov, do revežev, do sirot, do svojih zapuščenih dečkov v Marijanišču! — „Le pridi si jih ogledat“, pisal mi je pokojnik l. 1886. — „kadar boš imel čas. Akoravno so malo raztrgani, pa so korenjački

skozi in skozi. Rad jih imam kakor samega sebe!“

Le poznati si moral pokojnika v njegovem občevanju, le nekoliko znana naj so ti njegova pisateljska dela, in priznati moraš: kako široko obzorje, kako globoko srce!

Imam med svojimi papirji nekaj pisem pokojnikovih, ki so v marsikaterem pogledu značilna za mišljenje in življenje pokojnikovo. Pisana so večinoma v šolskem l. 1882/83., ko je bival pokojni Lampe v Gradcu ter dovrševal rigoroze iz bogoslovja.

Že v semenišču si je Lampe delal velike načrte za svoje delovanje, zlasti za pisateljevanje; že takrat je sklenil, da bo zasnoval list, posvečen znanstvu in leposlovju. Veliko si je upal sam, in kakor je pokazala izkušnja, tudi po pravici, vendar je vedel, da taki nalogi on sam ne bo mogel biti kos. Blestel mu je pred očmi ideal znanstvenega in leposlovnega lista. Zato je sam gojil najraznejše stroke, povsod je hotel biti vsaj toliko trden, da bi lahko ocenjeval spise raznih strok, zato pa je tudi vzpodbujal svoje tovariše v bogoslovju za najraznejše stroke. Ako je pri tebi zapazil le količkaj razpoloženja za to ali ono stroko, takoj ti je imel pri rokah celo kopo praktičnih nasvetov, kako prični, kako nadaljaj, kako si svoje znanje v dotični stroki spopolnuj! Pri teh nasvetih se je poznalo, koliko je že tedaj prečital.

Tudi v tem pogledu je bil neumórno delaven in požrtvovalen. Kako vesel je bil, ako je pri kom opazil veselje za resno delo, zlasti za pisateljjevanje!

Marljiv je bil v semenišču do skrajnosti, tako da bi si bil skoraj zapravlil svoje zdrave oči. Vsak dan ob štirih je vstal in s posebnim veseljem je prišel klicat, če mu je naročil kdo, ki bi tudi rad zgodaj vstal. S takim zgodnjim obiskom je, kakor druge, tudi mene večkrat počastil. S plaščem čez glavo zavil in s kosom kruha v roci, tako je opravljal ta svoj posel kolegialne ljubezni. Omeniti mi je, da je Lampetov duh tudi že tedaj trdo nadvladoval telo. V presledkih po osem ur mu je dovolil krepiti se z jedjó, in ker je bilo opoldne kosilo in ob osmih večerja, morala je zagozda kruha ob štirih zjutraj opravljati posle zajutreka. Ako je bil kaj bolehen, zlasti ko je hudo trpel na očeh, svarili smo ga tovariši in prosili, naj preneha s toliko strogostjo proti samemu sebi. V tem oziru pa je bil svojeglav. Posmejal se je, šel in delal poslej kakor prej, delal noč in dan.

Ideja za znanstven in leposloven list rodila je Lampetu nehoté drugo idejo: zasnovati v semenišču prijateljsko zvezo mladih pisateljev. Krstil jo je za ‚Cirilsko zvezo‘, ki še sedaj obstoji in nam je izredila dokaj mlajših pisateljev in pesnikov duhovnikov. Iz vrst teh Cirilcev, vnetih za duhovski poklic, navdušenih za napredovanje našega naroda in vsestranski delavnih v te namene, upal je Lampe zbrati okoli sebe sotrudnike, ki bi mu pomagali uresničevati njegove tako bogate in tako na široko zasnovane idealne načrte.

V tem pogledu piše Lampe: „Cirilci naj gledajo na to, da si pridobé stanovitno voljo ostati in delovati na tej poti, da jim postane pisateljjevanje prava potreba, ne da bi moral ravno vsak tudi pozneje pisati — samo zato, da sploh kaj piše — ampak po potrebi, in da ohrani živo ljubezen do našega slovstva in idealnega duhovskega življenja. Namen Cirilcem naj ne bode kak nedopovedljiv ‚nekaj‘, temno in mračno, mnogobesedno ‚slovanovanje‘, ampak: verno, npravno, lepo življenje milega slovenskega naroda, katerega

hočemo povzdigovati do krščanske omike, da ostane na eni strani veren in da se bode na drugi mogel ubraniti ponemčevanju. Ako bi si ta namen drugače mislili in ga skušali drugače doseči, bi veljalo o nas: in vanum laboraverunt¹⁾. Naše slovanoljubje se mora kazati v tem, da si skušamo pridobiti razkolnike za našo cerkev. Gotovo bi bilo kar smešno o tem dalje govoriti, češ, da bomo mi zamogli bogvedi kaj storiti; ali idejo je treba vzbuditi, in kadar se oživi, si pridobiva sama borivcev. Zato obračajmo oči proti jugu, kjer se je že pričelo katoliško gibanje. Zdi se mi, kakor da stoji ob Kolpinem bregu (kjer sem se mnogokrat sprehajal) angel in kaže Slovincem, kakor sv. Pavlu ob azijskem bregu — tja doli med brate do Save in še naprej do Bospora! Zato treba mnogo pisati o razmerah na jugu. Ignoti nulla cupido!²⁾ Kadar pa bode ljudstvo bolj poznalo slovanski jug, spoznalo se bode tudi brata južnemu slovanstvu. — Pred vsem pa glejmo, da nam bo vera prva stvar. Kaj pomaga, ako je narod še tako omikan, naj ima časopisov, knjig, čitalnic nad mero, ako se pa pogrezne v nenravnost! Ne, ne, raje barbarstvo, nego tako omiko! — S prof. dr. Stanonikom sva se že nekaterikrat menila o namenih naše literarne prijateljske zveze; on je zveze zelo vesel ter mi je živo in resno priporočal, naj deluje kolikor more za zedinjenje Slovanov v veri.“ (Pismo iz Gradca dd. 11. januarja 1883.)

Menim, da mi ni treba posebej poudarjati, kako jasno in praktično je v tem pismu označil dr. Lampe namene, katere si je postavil kot nalogo svojega in svojih somišljenikov pisateljskega delovanja. Vendar se mi zdi potrebno, da ponovim še enkrat idejo o jugoslovanstvu, o slogi in o skupnem kulturnem delovanju Slovencev in Hrvatov, katero je pokojnik gojil in zanjo deloval vse svoje življenje. Premajhen narod smo Slovenci, dejal mi je večkrat dr. Lampe, da bi se mogli vzdržati na tako izpostavljenem kraju, kjer nas od vseh strani obdajajo na-

¹⁾ Zastonj so se trudili.

²⁾ Česar ne poznamo, tega ne želimo.

rodni nasprotniki. Pa še iz družega vzroka smo premajhen narod. V slovenskem jeziku znanstvene knjige najdejo tako majhen krog čitateljev; kako lepo bi bilo, ko bi kulturna zveza med Slovenci in Hrvati toliko napredovala, da bi se ločeni bratje dobro umevali, poznali in čitali knjige, naj so pisane slovensko ali hrvaško. O teh mislih se je Lampe mnogokrat razgovarjal. Velikemu duhu se je zdelo slovensko torišče preomejeno. Bilo je to njegovo teoretično naziranje, v dejanskem življenju se je prilagodil seveda obstoječim razmeram ter neumorno deloval s peresom za naobrazbo svojega naroda, a velike ideje o jugoslovanstvu ni nikdar izgubil izpred očíj.

Jasno mu je bila njegova življenjska naloga pred očmi. „Nekako lahko se gibljem sedaj v vseh opravilih in delih. Mislim, da je to sad trdnega prepričanja, dozorelih nazorov in dobre volje. Želim si pač srčno dolgega življenja, da bi med pridobljenimi močmi zamogel vspešno delovati. Vevnica bode vedno vela, jaz pa pisal, dokler bode oko kaj videlo.“ (Pismo iz Gradca dd. 25ega maja 1883.)

Mnogo pa se je Lampe boril, mnogo zatajeval in veliko molil, predno je prišel v svojem življenju do one jasnosti v načelih, katera mu je pozneje toliko olajševala njegovo delo. „Previdnost božja vodi vsakega po določenih potih in marsikomu dá spoznati zmoto, temoto itd., da potem toliko laže in uspešneje pomaga drugim.“ (Pismo dd. 28ega junija 1883.) Najhujšo borbo je Lampe prebil tedaj, ko si je po osmi šoli izbiral stan. Dozorel že takrat v moža, vedel je, da je to najvažnejši trenotek njegovega življenja in kakor mož je že takrat premišljeno pokladal na tehtnico svoj „pro“ in „contra“, ki naj odločuje o usodi njegovega življenja. Izredno vesel in za vse dobro vnet je po resnem, temeljitem premišljevanju stopil v bogoslovje, ter se takoj z dušo in telesom posvetil dolžnostim, ki jih je tirjal od njega duhovski poklic. Občevati si moral ž njim v bogoslovnem semenišču, ako hočeš umevati njegovo prepričanje, njegovo naudušenje in

njegovo neumorno pripravlanje za delo, posvečeno veri in vedi krščanski.

Panegirika pisati o pokojnem prijatelju ni moj namen, saj je njegovo uzorno življenje in njegovo vsestransko delovanje zanj monumentum aere perennius, panegirik, ki si ga je sam ustvaril. Nekaj potez bi še rad tukaj dostavil, ki pojasnjujejo njegov značaj. V Lampetovem značaju je vladala kot sad trdnega verskega prepričanja in korenite izobraženosti ona skromnost, ki je lastna velikim možem. Hvale si je želel le v toliko, kolikor je to pospeševalo njegova blaginji naroda posvečena dela. Osebno slavo je drage volje prepuščal drugim, ker je za-se v svojih delih našel zadosti in najslajšega zadoščenja. V tem pogledu treba je čitati njegov curriculum vitae, ki ga je sam spisal v prošnji za Lambergov kanonikat.

On, ki bi bil dika in ponos vsakemu stolnemu kapiteljnu, v svoji preveliki skromnosti dokazuje v tej prošnji, da ga prosečega za kanonikat ne žene nobena častihlepnost, nobena želja po udobnosti, marveč le misel, da bi na svojem novem mestu, oproščen profesorskih poslov, mogel tem več delovati v blagor škofiji in tem mirnejše se popolno posvetiti znanstvenemu, leposlovnemu in karitativnemu delovanju.

V svojem nastopanju in v svojem pisateljevanju je bil Lampe nežno - ljubezniv. Osebno napadanje in žaljenje mu je mrzelo iz dna duše. Kot posebna uzornika v tem pogledu je posebno ljubil in posnemal svoja zavetnika Frančiška Pavlanskega in Saleškega.

„Želim res delati, ne da bi imel sam kaj od tega, ampak da bi rojakom pokazal pot do resnice in sreče. Hvala Bogu, da mi je odvzel strah, ki sem ga imel do sedaj pred javnostjo, pred nasprotniki, pred težavami! Kadar bode treba, bom storil, kar zamorem, naj storé z menoj, kar hočejo. Sicer mi bode pa vedno pravilo: zmerno, z ljubeznijo — charitas je bilo geslo Frančišku Pavlanskemu.“ (Pismo dd. 1. maja 1886.) Kdor pozna njegovo poznejše petnajstletno delovanje, pritrdil mi bo, da se je pokojni Lampe vsekar

ravnal po tukaj označenem svojem vodilu. — Pozitivno delo, to je bilo njegov element. V dno duše so ga pekli domači boji med Slovenci. Mnogo je razmišljal o tem, kako jih prepričati, upal je dolgo, da bi se to moglo izvršiti, a zadnja leta se je prepričal in to tudi opetovano poudarjal, da imamo posla z nedostojnimi nasprotniki, katerim ni nič za stvar in nič za koristi naroda. Spoznal je, da zmote naših nasprotnikov nimajo korenin v razumu, marveč v strankarskih strasteh, in da zato ž njimi ni mogoč stvaren razgovor. Ko je videl, da v domači hiši gori, ni mu branila njegova zmernost, da je glasno govoril in odločno nastopal.

Brez pomanjkljivosti in slabosti pokojnik ni bil, to je sam v pismih večkrat po mojem mnenju preveč poudarjal. „Zahtevati smem od prijatelja, da me na vse spomni, da govori z menoj o meni, kakor bi mene ne videl. Vae soli! Gorjé samemu!“ (Pismo dd. 28. aprila 1884.) Življenje Lampetovo se je tako snovalo, da je bil mnogo preveč sam: v mladosti v samem učenju, pozneje v samih študijah. Čutil je sam ta nedostatek, napravil je včasih kak naskok in prišel med prijatelje, a le za hip, ker se mu je preveč škoda zdelo časa. Naravno se mu je razvila iz tega neka enostranost, o kateri mi je večkrat tožil, a se je otresti ni mogel vsled razmer, v katerih je živel. — Glavna njegova hiba pa je bila ta, da je precenjeval svoje šibke telesne moči. Ko sva se l. 1885. sprehajala po vrtu župnišča v Preski, hipoma globoko in težko vzdihne ter mi reče: „Slutim, da bom jaz umrl vsled otrpnenja pljuč. Premalo se gibljem v prostem zraku. Treba bo res bolje paziti na zdravje.“ — Žal, da so taki njegovi sklepi veljali le toliko časa, dokler ni prišel v svojo pisarno, tam pa ga je takoj prevzela strast za delo. In ta strast ga nam je pahnila sedaj v toli prezgodnji grob. To je sam čutil, obžaloval, a premagati se ni mogel. V tem oziru se mi zdi značilno pismo z dné 25. maja 1883, v katerem mi je med drugim pisal: „Nepremagljivo me žene neka moč delati in le delati, in skoro da me bode ona sila gonila do prezgodnjega groba. Ne

morem si pomagati. Vsakdo ima strasti in jaz menda največ. Počivati ne morem, in ako me kdo izvabi v kako zabavo, me peče pozneje, kakor da sem se pregrešil z vsakim pogledom in dihljejem.“

To je bila pokojnega Lampeta tragična krivda. In tako se je zgodilo, da je zadnje dneve, boreč se s smrtjo, ko mu roka ni več mogla držati peresa, že začete svoje spise narekoval . . . Toda tudi glas mu je obnemogel, otrpnila so mu pljuča in padel je junak, kakršnih slovenski narod nima na izbero. — Dal Bog, da bi se ta globoka vrzel kmalu zadelala! Ledino je Lampe preoral v skrajno neugodnih razmerah, mirno sme počivati v grobu, ker je dokončal najtežje delo. Seme, vsajeno v trudu in potu, mora roditi stotero sadov!

Kan. *Andrej Kalan.*

III.

Naslednje vrstice pišem po naročilu pokojnega gosp. kanonika. Dolgo je upal, da ozdravi, in kadarkoli mu je le malo odleglo, mislil je zopet na svoja dela in na svoje načrte. Pa ko je prejel sv. poslednje olje, začel je resno misliti na smrt. Bilo je zvečer, in g. kapelan Plečnik, ki mu je bil podelil to zadnje tolažilo, je odšel. Tedaj je zahteval, da ostanem pri njem, in govoril mi je o svojih načrtih ter mi dajal navodila za nadaljevanje njegovih del. Le nekaj odstavkov iz tega njegovega zadnjega daljšega pogovora, ki se mi je neizbrisno skoro doslovno vtisnil v spomin, hočem tu podati.

Ležal je s sklenjenimi rokami in govoril v odmorih. Bil je popolnoma miren, jasnega obličja in svežega, živahnega duha, dasi je le s težavo dihal.

„Vedno sem rad premišljeval, kako materinsko skrbi sveta cerkev za vse duševne potrebe svojih vernikov. Pa glej, ob smrti to najbolj čutim . . . Ali bom umrl? . . . Božja volja naj se zgodi . . .“

In ponavljal je odstavke iz molitev za umirajoče.

„Kako lepo moli cerkev za umirajočega kristijana! Proficiscere anima christiana de hoc mundo! Sedaj pa odpotuj, krščanska

duša, s tega sveta! Popotniki smo, prihajamo in odhajamo... Veliko sem se trudil, veliko sem se motil, a vendar sem vesel in zadovoljen. „Licet enim peccaverit, tamen Patrem et Filium et Spiritum sanctum non negavit, sed credidit et zelum Dei in se habuit, et Deum, qui fecit omnia, fideliter adoravit.“ Da, to lahko rečem: Očeta in Sina in svetega Duha nisem nikdar zatajil, ampak vedno sem delal z namenom, da dam čast Bogu in koristim bližnjemu. Ta zavest mi daje moč in veselje. Ah, kaj bi bil jaz sedaj brez te zavesti! Kaj bi mi koristil ves trud in napor, če bi ga ne bil posvetil službi večne Resnice? ... Bogu sem vedno dajal čast in slavo, to mi je sedaj najslajše tolažilo ...“

„Če mi vest kaj očita“, nadaljeval je po kratkem molku, „očita mi to, da sem mnogokrat sodil premehko in premilo. Mislil sem si: Rajši bi bil pogubljen zaradi prevelike ljubezni, kakor zaradi prevelike trdosti. To ni bilo vedno pravo.“

„Nikar ne mislite na take stvari sedaj, saj ste delali vedno z najboljšim namenom in nesporazumljenje takoj popravili“, prigo-varjal sem mu.

„Ne, jaz hočem o tem s teboj govoriti. Koliko sem trpel zaradi tega, ker sem preveč zaupal ljudem! Jaz sem z dobrim namenom prizanašal, ker sem hotel z ljubeznijo pridobiti one, ki so se odtujili cerkvi, a kako so me varali! Prosim te, bodi previden in ne daj se nikdar v roke onim ljudem, ki se ne bojé Boga, ampak tako grdo napadajo našo sveto vero ...“

Začel je pripovedovati neke osebnosti. Bilo mi je mučno, ker sem videl, da trpi ob teh spominih.

„Pustite jih, dajali bodo sami odgovor! Saj vi niste krivi tega, kar delajo drugi!“

„Jaz opazujem zadnja leta hud moralen propad našega naroda. Nazadujemo v vsem. Ali bi bilo pred nekaj leti mogoče, da bi ona stranka tako očitno zavrgla vse, kar nam je bilo doslej sveto? In ta surovost v pisanju, ta predrznost! Narod, ki nima v sebi moči, da bi premagal tako zlo, ne more se ohraniti ...“

Pokojnik ni bral prej nikdar „Slovenskega Naroda“. Niti v stanovanje mu ga ni smel nihče prinesiti, in tudi govoriti ni hotel o njem. A zadnji čas se je namenil, da zavrne nekaj zgodovinskih lažij, ki jih je prinesel ta list zoper katoliško cerkev. Zasnoval si je nekaj člankov, in zadnji čas večkrat premišljeval o strašni propalosti, ki jo razširja ta list.

„Zato pa sem vesel“, nadaljeval je, „da se je tako lepo zvršil katoliški shod. Da, to je pot, po kateri moramo kreniti. Za pravico se moramo neustrašeno boriti. Ali smo možje, če se ne upamo jasno in odločno pokazati svojega katoliškega prepričanja? Če hočemo, da nas Bog spozna za svoje, moramo tudi mi njega spoznati brez strahu. Ali vas je bilo mnogo, ali so bili dobri govorniki?“

In moral sem mu praviti, kako sijajno se je vršil ta lepi shod.

Govorjenje ga je utrudilo, in čez nekaj časa je nadaljeval:

„Če umrjem, objavi te moje besede! Jaz hočem, da me po smrti prav sodijo... Brez dolga hočem iti s sveta, če je tako božja volja. Če sem razžalil katerega od svojih tovarišev kanonikov ali profesorjev, prosim ga odpuščanja. Če sem kakega pisatelja napačno sodil ali mu storil kako krivico, naj mi odpusti. Posebno pa ne pozabi objaviti tega: Če je kdaj prišlo kaj po moji krivdi v list, kar žali vero ali nraavnost, sedaj vse preklicujem.“

„Ne skrbite za to, v tem oziru gotovo nimate krivde.“

„Ne, ne, to je važna stvar. V svojih lastnih objavljenih spisih res nisem zapisal nobene besede, katera bi bila zoper nraavnost, vsaj vedoma ne — a mogoče je, da sem iz nepazljivosti kdaj dal kaj v tisek, kar se ne strinja z večnimi zakoni. To sedaj preklicujem. Jaz hočem z lahko vestjo stopiti pred Sodnika.“

Obljubil sem mu, da to izpolnim. Bil je truden, in pričakovali smo že smrti, a živel je še devet dni.

Ali ni taka smrt najlepši zvršetek delavnega življenja? Tako umira pravični.

Dr. Evgen Lampe.

O ta testament!

(Novela. — Spisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

XX. »Zvest do konca!«

Ivan je bil ves razburjen.

Zdelo se mu je, kakor bi se bil ravnokar ognil groznega propada, v katerega ga je hotel nekdo pahniti in ugonobiti. Kri mu je gomezela po vsem životu, v srcu se je kuhalo sovraštvo do onih, ki so mu hoteli vzeti zlato prostost. Pritiskal je roko na prsi, tipal se po glavi, po nogah, po rokah in po vsem životu, kakor bi se hotel prepričati, je li še cel, zdrav in prost. In oddahnil se je potem, kakor oni, ki se je rešil smrtne nevarnosti...

Zginil je mir srca, zaspanec ga je zapustil; zdelo se mu je, kakor bi bil vržen izpod strehe, zapuščen, osamljen, nesrečen, brez prijatelja, brez tolažnika. Ali ga more tolažiti stari Jurij, ki več ne ume mladega srca, njegovih bojov, njegovih strastij, ki se smeje zlatim gradovom, katere si zida mladina...?

Nikogar ni imel Ivan takrat, da bi se nanj naslonil, nikogar, ki bi mu dal poguma za boj. Temna noč ga je obdajala krog in krog, toda še temnejša noč z viharji je bila v njegovem srcu...

„Sam! Tako sam, tako zapuščen!“ ...

Srce njegovo so stiskale bolečine. Trepetal je, ker ni čutil v sebi dovolj moči, da bi kljuboval vsem, vsem onim, ki mu hočejo vzeti prostost srca, njegovo zlato ljubezen. — Tako sam! — „Sam? ... Sam? ...“

Kakor razsvetli plameneč blisk grozno temo črne noči in pokaže potniku stezo, ki ga vodi k varnemu cilju, v varno zavetje: tako posveti Ivanu v srce misel na Marijano in mu pokaže pot v Samoto, kjer ima najzvestejšega prijatelja in najboljšega tolažnika, srce, katero ga ljubi, ki živi zanj in misli nanj.

„Sam? ... O, ne, ne! ...“

„Marijanica! Dušica moja! Srce moje!“

Kakor bi mignil, polegli so se viharji, v dušo je posvetil jasen dan in život, ki je trepetal bolečine, je dobival moči, kakor bi se napil krepilne vode, začutil je v sebi moč kljubovati vsem, vsem, ter razdreti načrte Marušine.

Krene na stezo v Samoto, kakor krene mornar za zvezdo-vodnico ...

In hitel je, hitel po znani stezi k njej, h kateri ga je vleklo srce, od katere ga je hotela odtrgati Maruša.

„Marijanica, ti, ti si moja nevesta!“

Že zdavnaj ni njegova duša tako hrepenela po njej.

Ves razgret prispe v Samoto. Stopi v mlin. Ko pa ne dobi nje, drví po stopnicah v hišo, in ne meneč se za mater, objame jo kot svojo zorno nevesto.

„Marijanica! Marijanica!“ ...

Deklico oblije rudečica, zakaj sramovala se je tolike ljubezni vpričo matere, in se mu skuša izviti, a Ivan jo drži trdno za roko, kakor bi se jo bal izgubiti.

„Ivan, kaj ti pa je nocoj?“ ...

„O, ko bi ti vedela!“ ...

Glas je izražal razburjenost, kar je povečalo njeno radovednost.

„Ivan!“ ... vpraša Marijanica osupnjena, in tudi Magdalena ga gleda.

„O, ne boj se! Nič hudega. Da ti povem, pa se bodeš tudi ti smejala. O, moja teta, teta Maruša! Ni rajni stric zastonj tožil o njej!“ ...

„O, ta te bode dražila, ako se ji bodeš pustil“, omeni Magdalena.

„Veste kaj, ženiti me hoče!“

„Ženiti? ... Tebe?“ začudi se Marijanica.

„O, saj sem vedela!“ pravi Magdalena.

„In kakšno mi je pripeljala!“ ...

Ivan je pripovedoval vse natančno, da se je Marijanica zares prisrčno smejala, ko je opisoval svojo novo nevesto. Magdalena pa je osupnila. Temen oblak črnih slutenj je objel njeno dušo. — Videla je vstajati nevarnost, ki žuga razdreti njene načrte. A ona se je hotela maščevati nad njo, ki jo je izpodrinila, ki jo je pripravila ob Višavo. V duhu je gledala hčerko na Višavi in ob tej sliki se je radovala nje materinska duša, trepetalo je veselja njeno srce. A sedaj pride ta zlonosna Maruša in podira to krasno sliko! Sovraštvo je vstajalo v Magdalenini duši, srce se je napajalo jeze, drgetala je v strahu za svoje načrte.

„Pa ti našo Marijanico res ljubiš?“ vpraša Magdalena mladeniča in ga pogleda ostro, kakor bi hotela prodreti na dno njegovega srca, v skrajni kotiček njegove duše.

„Vi dvomite? Ljubim, ljubim jo!“ krikne mladenič.

Starkino vprašanje ga je speklo. Pogleda Marijanico, kakor bi se hotel prepričati, ako tudi ona dvomi o njegovi ljubezni.

Njen obraz oblije rudečica, in nevoljno pogleda mater.

A ona je bila hladna, ter je nadaljevala:

„Mladost je lahkomišljena. Jaz vem . . . Nepremišljeno steguje roke za najbohotnejšimi cvetkami, a, kadar se jih naveliča, zameta jih lahkomišljeno in trga druge. O, jaz vem . . . Ti jo morda ljubiš sedaj, kadar bi ti bilo pa treba žene, oj! . . . potem bi pa morda ne hotel nič vedeti o tej ljubezni, ki te sedaj kratkočasi. O, kadar človek obogatí, poigra se rad z reveži. Toda jaz ljubim hčer, zato ne trpim, da bi se kdo igral ž njo, da bi jo onesrečil! Ti si sedaj kmet na Višavi, bogat kmet, to veš. Zato premisli dobro, predno izvoliš kako dekle. Jaz ne pustim, da bi bila hči žrtev tvoje mladostne lahkomiselnosti“.

„Mati!“ vikne Marijanica, skoči k njej, ter ji položi dlan na usta, kakor bi se bala še hujšega očitanja.

Mladeniču so plamtele oči nevolje in razburjenosti, ker ga je bolelo, da starka dvomi o resničnosti njegove ljubezni in ne zaupa njegovi možatosti.

„Jaz jo ljubim, ljubim iz globočine srca!“ krikne mladenič užaljen. „Marijanica bode moja, ker mora biti moja! — Gospodar sem na Višavi in sam svoj gospod in neomejen gospodar svojega srca.“

Magdalena odrine hčerkino roko od ust in pravi:

„Tako je sedaj. Toda ponujale se bodo druge, bogatejše od moje Marijanice, in potem se tista ljubezen, ki praviš, da gorí v tvojem srcu za mojo hčerko, spremeni v ljubezen do denarja, v navadni pohlep, ki zaduši glas srca. O, jaz poznam moške!“ . . .

„A mene ne poznate! Pohlep za denarjem me ne more motiti, saj sem dovolj premožen. Višava je moja in po drugem ne hrepenim“ . . .

„V človeškem srcu vstajajo vedno nove želje“ . . .

„Marijanica, ali mi ti tudi tako malo zaupaš, kot tvoja mati?“ vpraša Ivan otožen in pogleda proseče.

„Jaz ti zaupam!“ odvrne odločno deklica in pogleda mater, češ: Zaupajte tudi vi!

Veselje zažari na mladeničevem obrazu, srčnost oživi v njegovih prsih.

„Zaupajte tudi vi, mati! Ne dvomite o moji ljubezni in zvestobi! Sedaj sem prost. Nihče se ne more ustavljati željam mojega srca, ako se jim sam nočem. Jaz ljubim Marijanico, dajte mi jo za ženo!“

Prikrito veselje zaigra na Magdaleninem obrazu. Uresničevale so se nade njenega srca. Njena duša se je kopala blaženosti ob misli, da bode njena hčerka gospodinja na Višavi, na oni Višavi, kamor je nekdanj sama hrepnela. Zadoščenje za krivico je prihajalo.

„Ali, kaj poreče Maruša? — He?“ . . .

„Kar hoče. Nevesto in ženo si izberem sam. — Marijanica, ali me hočeš?“

Deklica zarudí, pogleda mater, da vidi, kaj se zrcali v njenih očeh ter objame Ivana rekoč:

„Tvoja sem!“

Z veliko zadovoljnostjo je motrila starka oba, in črne slutnje, ki so bile objele njeno dušo, so bežale.

„Kaj pa bode tista Rezika počela, ker je ne maraš?“

„O, ta ga ne dobi!“ ...

Magdalena je zaupala mladeniču. Njegova odkritosrčnost, s katero je izražal svoj gnus do one, ki jo je izbrala Maruša, odgnala je vse dvome. Mladeničeva odločnost je premagala vse težke slutnje... Z veselim obrazom

je opazovala mladeniča, ki je sedel poleg njene hčerke, in si je mislila:

„Ah, kako so čudna pota božja! Kar meni ni bilo usojeno, usojeno je moji hčeri... Ah, kako me je bil prevaral! Vzel je bil drugo, meneč, da bode srečen, toda, uh, groze! ...

Poroka sv. Katarine.

sam je ostal poleg žene, a tisti, ki si ga je izbral za naslednika, izvolil si je mojo hčer. Hahaha... Jaz sem zadovoljna.. Božja volja je. O, ta Maruša se bode grizla in jaz..jaz se ji bodem smejala v zobe, kadar bodem

„Otroka, ljubita se pošteno! Ljubezen je vaju združila, ljubezen vaju bode zvezala, ljubezen naj vaju vodi! Ostanita si vedno zvesta!“

„Zvest do konca!“ vikne Ivan.

Piskrovešček.

obiskala hčerko, in hahaha... morda bode sedaj na starost Maruša zibala — pa ne kakor je hrepenela, svojih, marveč — otroke moje hčere... hahaha... Bog daj!“

Magdalena vstane in stopi k njima.

„Tvoja do groba!“ dahne Marijanica in se privije k njemu.

Magdalena pa povzdigne svojega duha k Bogu, in iskrena molitev za srečo obeh zapuhti k Vsemogočnemu.

Mirnim srcem je motril drugega dne Ivan Glavanovo Reziko. Smejal se ji je, a na jeziku je vedno bilo vprašanje:

„Le kdo te bode pobral?“

Njegova radovednost je bila velika.

XXI. „To je zmenè!“

Na osmino za rajnim Debeloglavom so prišli tudi Beligojevi z Visokega. Prinesli so seboj žalostne obraze pa vesela srca.

„Viš, vse to bode naše! — Vse bode Ivanovo!“ šepetal je Beligoj ženi, gredoč preko travnikov in njiv na Višavo.

Njen pogled je plaval po travnikih in njivah, in obraz je žarel veselja.

„Vse to?“

„O, vse, vse! Pa še več, ker od tod ne vidimo vsega. Pa kmalu, kmalu bi vsega tega ne bilo, ako Ivan . . . komaj sem ga bil pregovoril takrat. Veš, zelo svojeglaven je.“

„Kakor ti!“

„Sedaj mi bode pa hvaležen in me bo ubogal. Ej, ta mladina! Nič se ne zna prikrivati! Misli, da mora imeti ono, kar čuti v srci, tudi na koncu jezika.“

„Bog vé, ali ima onega dekliča še rad ali ne? Rada bi jo poznala.“

„Bomo videli . . . Ako jo ima rad, naj jo vzame, če prav baje ničesar ne premore; jaz mu je ne branim. A k takemu premoženju le bi se lahko dobila tudi nevesta po tem. Še več denarja bi lahko imel Ivan, ako bi bil pameten.“

„I kaj neki bode dejala Maruša potem?“

„Kaj? Kaj more! Molčala bode in se držala, kakor bi jedla lesnike. Pa udrži ptiča, ko ima proste peruti!“

„E, naš Ivan je res ptič!“

„Ptič! — Vsak bi se ne izvil tako! Toliko premoženja dobi in pa tisto punco, ki jo ima rad. No, saj sem si pa tudi priza-dejal, predno sem ga pregovoril.“

„O, kako je bilo prav, da si ga!“

Na Višavi so jih nekoliko pričakovali. Za pogreb niso mogli pravočasno poslati pošte, povabili pa so jih k osmini.

„Vsaj eden naj pride!“

Tako se je glasilo vabilo. Pa sta šla on in ona in dvoje otrok, da pokažejo žalost, ki je vladala tudi na Visokem za Debeloglavom.

„Fant, kako je?“ vpraša stari Ivana, ko si podasta roke. „Zdrav in vesel?“

„E, bode že. Pa včasih se moramo tudi smejati.“

„O, potem je pa prav.“

„Tak mož si že, kar si z doma“, pravi mati. „Tukaj ti je dobro.“

„Navadil sem se.“

„Poslej ti bode pa še bolje.“

„O, da bi le bilo!“

„Premožen bodeš. Bratov in sestric ne bodeš smel pozabiti. Lej jih!“

Maruša jih je sprejela vtopljen v žalovanje. Črno oblečena, ruto na oči potegnjeno drsala je zdihujoč po hiši, veži in shrambah, poklekovala je po zakotjih in ječaje vila z rokami pa molila, — molila. —

„O, moj Janez! zakaj si nas zapustil?“

Sedaj ni imela drugih nepotrebnih skrbij, imela je v rokah testament in ta — drži.

„Maruša, tako naglo, tako naglo ga je“, ogovori jo Beligoj, ko ji seže v roko. „Bog te potolaži! Tudi nam je hudo. Lej, to je moja žena!“

Maruša jo bistro pogleda.

„Ej, hudo je hudo, da se moramo ob tako žalostni priliki spoznati. Pa kaj hočemo? Bog ga je vzela, in temu se moramo ukloniti vsi. O, moj ljubi Janez!“

Pa se ni mogla zdržati solz.

„Bodi mu Bog milostljiv!“

Beligoj in ona sta jo tolažila, a tudi Beligojka je jokala ž njo, ker je bila tako mehkega srca.

„Moj Bog, kakšna sem! Same žalosti sem vsa zmešana. Sedite vendar, sedite! Nikar mi danes ne zamerite, saj vidite, kako je“, izgovarja se Maruša. „Lačni ste in trudni, jaz vas pa tukaj-le gledam in stojim. O moja glava!“

„Maruša, nikar ne skrbi! I, kdo bi zmeraj jedel! Nič ne nosi!“

„Kar mora biti, pa mora biti! Kaj bi si mislil rajni, ako bi njegovi žlahti ne po-

stregla! Vedno smo si bili dobri, pa bi si sedaj ne bili? — Sedite no, sedite!“

„Jej, saj si nam že toliko dobrega storila, kakor za Bogom še nihče na svetu. Fanta si nam odredila“, pravi Beligojka.

„Ivana? O saj je sam rastle! Rad me je ubogal, pa sva bila prijatelja. Kaj ne, Ivan?“

Maruša se nekoliko nasmehne in pogleda od strani Ivana, ki prikima in zarudi.

„Pa se kaj pomenite!“

Maruša zdrsne iz hiše v kuhinjo.

Ivan je izpraševal, kako je na Visokem, ter pripovedoval o življenju na Višavi in boleznih stričevi.

„E, veste oče, strica je škoda. Stric so bili duša. Tako so bili dobri, kakor vi nikdar ne z menoj. In za njimi mi je hudo, da me kar srce boli. Še nazadnje bi mi bili radi nekaj povedali, pa mi niso smeli. Veste, s teto se pa nista prav mogla. Rada sta se imela, pa jim vendar teta niso dali miru. Neki vranič je moral biti med njima, ki ni miroval nikdar. Kakor bi list obrnil, navstal je po največji zadovoljnosti najhujši prepir. Oh, kolikokrat sem bil jaz žalosten zaradi tega, pa tudi stric so trpeli. Toda sovražili zaradi tega tete niso. — O, ko bi strica ne bilo, tudi meni ne bi bilo obstanka tukaj. Stric so držali vselej z menoj, pa mi teta niso nič mogli. Prva leta so me teta še radi imeli, potlej pa vedno manj. Nikoli jim nisem ustregel. Tako so čudni postali, da bi nihče ne verjel, ako bi sam ne skusil. O, če bi vse vedeli, gotovo bi se smejali, ali pa bi bili hudi.“

Takrat priropota v hišo Rezika. Prinesla je krožnike in prt.

„To je tetin ljubček“, šepne Ivan očetu in zaničljivo pogleda Reziko.

„Ej, te pa še nisem videl“, misli si Beligoj in jo pozorno motri.

Smeh mu je igral okolo ust.

Rezika pogrne mizo in razpostavlja režeč se krožnike; pred Ivana pa ne postavi ničesar.

„Anza, tebi pa nič!“ zareži se Rezika. „Ven pojdi h kravam, kaj bodeš tukaj sedel!“

„Kaj pa tebe skrbi?“

„Misliš, da sedaj res ne bodeš delal, ko strica ni več? I, kakšen gospod pa si?“

„Kakšna gospa si pa ti?“

„Taka... Teta so rekli: Anza naj gre ven. Veš, pa precej pojdi! Ako bode kaj ostalo, bodeš že dobil, ha-ha-ha.“

„Ako so pa teta rekli“, zamrmra Ivan in vstane, navajen ubogati.

„Teta! teta! šk! šk! Mi bodemo pa jedli“, reži se Rezika gredoč za njim.

Beligoj in ona se pa pogledata, in na obrazih se jima je poznalo vprašanje:

„Kaj pa to? Ali si slišal? Ali si slišala?“

„To pa meni ni všeč“, zagodrnja Beligoj.

„Ali je to ženska?“ omeni ona.

„Menda je! Pa jaz je ne poznam.“

„Kako je danes nekam čudno tukaj“, nadaljuje ona. „Jaz bi se ne mogla navaditi.“

Sedaj prinese Maruša skledo, Rezika pa nekaj narezanega.

„Oh, prigriznite, prigriznite, pa nikar ne zamerite! Kdor tako daleč pride, lahko je.“

„Jaz sem tudi precej jedla, ko sem prišla sèm“, vtakne se Rezika in tudi sede.

„Vzemite! Vzemite vendar! Tudi vaša kri?“ priganja Maruša in boža dečka in deklico, brata in sestro Ivanovo, po glavi. „Pa saj sta podobna našemu.“

„Skoraj nekoliko“, meni Beligojka ponosno.

„Ivan mora biti pa zunaj. Naj gleda, kako se dela, ker je sedaj gospodar, ko je že enkrat tako.“

„Prav! Prav!“ pritrdi Beligoj in pogleda Reziko, češ, kaj je pa ta?

Prej se mu je zdelo, da Ivan na Višavi nima dosti moči. Ko je pa čul iz Marušinih ust, da je Ivan gospodar, bil je takoj bolj na trdnem ter je zavozil na sredo.

„Tako je fant sedaj gospodar?“

Maruša pa sklone roke pred seboj, sklone se k mizi in upre oči na roke.

„Njegovo je.“

„Njegovo? Pa res?“ vpraša Beligojka, ker se ne more več premagati.

„Njegovo, ako bode le hotel“, nadaljuje Maruša. „Ej, rajni ga je imel rad, kakor bi bil njegova kri.“

„I, menda se ne bode branil, ni šment“, reče Beligoj.

„Jaz tudi mislim, da ne. Kolikor vem, je volja rajnega, da je Ivan gospodar, pa nihče drugi. Pa tudi moja volja je, zakaj tudi jaz sem ga imela rada Ivana in še ga bodem imela, ako bode ubogal.“

„I, zakaj bi pa ne? Ako sta se doslej razumela, bosta se tudi poslej.“

„O, da bi se le! Jaz rada živim v miru. Zlasti bodem pa sedaj potrebovala miru, ko se bodem pripravljala na pot za rajnim. O, Janez! Janez! Gospodinjala ne bodem več, saj sem dovolj dolgo. To je skrb, to je trpljenje; naj je le še mladi poskusijo.“

„Povedati in pokazati bodeš še vedno morala to in ono“, prestriže jo Beligojka.

„Rezika, poberi z mize in pomij!“ veli Maruša.

Rezika premlevajoč z ustmi pobira krožnike in druge reči pa gre.

„Ali sta jo videla?“ vpraša Maruša in namigne za dekličem.

„Čigava pa je?“ vpraša Beligoj.

„Hči moje sestre.“

„A tako? No, saj je videti, da je domača.“

„No, vidita, fant bode gospodar tukaj. Verjemita mi, da mu nisem nevoščljiva. Volja rajnega je tudi moja volja. Gospodar bode in treba bode gospodinje. Jaz sem stara, truditi se ne morem več, naj se pa fant oženi!“

„I, kako pa!“ pritrди Beligoj. „Otroka, pojdita za Ivanom!“

Otroka gresta.

„Prav je, da si ju poslal ven. Pogovorimo se lahko. Vidita, naš dom je velik. Gospodinja mora biti pridna in varčna. Kakšen bolehen suhavder ni za nas. Čvrsta in zdrava mora biti, sicer kmalu omaga.“

„Tako je! O, gospodinje morajo trpeti“, pravi Beligojka.

„Kaj ne! — Ti že veš in mi gotovo pritegneš. O tem sva mislila že z rajnim. Na Višavo mora priti dobra gospodinja. Pa sva mislila in mislila. Vesta, težko je izbrati pravo, saj poznata mladi svet. Ne dela nič in ne misli nič, samo na ples sili in za moškimi tišči. Vesta, tudi Ivana so prestrezale. Marsi-

katera bi rada sedla na gorko k polnim skledam, da bi ne imela skrbij. Ej, navihane so! Mladega človeka kmalu ujamejo in gorje mu potem, gorje pa tudi domačiji! O, rajni je bil previden mož. On je vedel take reči. Zato sva se pomenila in izbrala — nevesto.“

„Ivanu?“ začudita se Beligoja.

Maruša ju pa opazuje izpod čela.

„Ivanu, komu pak? Kaj nam mari drugi? Le-tá bode gospodaril na Višavi. Pa sva mu jo izbrala, ker veva, kakšna gospodinja mora biti tukaj.“

„Tako? Nevesto že? — I, katero pa?“

Marušin obraz dobi slovesne poteze. Počaka nekoliko, potem pa počasi pove.

„Ej, saj sta jo že videla!“

„Midva? Kje? Katero pa?“

„Prej je šla ven. Naša Rezika je, hči moje sestre in Glavana iz Globokega.“

„Ta, ki je sedela tukaj?“ vpraša Beligoj, in zaničljiv posmeh se mu je nabral na obrazu.

„Uprav ta“, pritrди važno Maruša.

„Jej“, zaječi Beligojka in sklene prestrašena roke.

„Ha-ha-ha!“ zakrohota se on in tleskne z rokami. „Ha-ha-ha!“

Maruša pa gleda njega in njo in ugiblje, kaj pomeni ta strah, kaj hoče ta posmeh. Slutnja je vstajala. Obraz se ji je temnil.

„Ali ni to dekle? Poznata katero tako?“

„To naj bi vzela naš Ivan, to? Ha-ha-ha!“

„To, pa nobene druge.“

Marušine besede so zvenele trdo in odločno.

„Jej“, zaječi iznova Beligojka.

„Saj menda ni na glavo pal, da bi si naš Ivan tega medveda natovoril, ha-ha-ha!“

„Zakaj pa ne? Kaj ti pa ni všeč?“

„E, veš kaj, Maruša, ako si ti tako slepa, pa mi nismo, ki imamo menda tudi nekaj govoriti“, razkorači se Beligoj. „Te Ivan nikoli ne bode vzela, da veš, akoravno si mu jo ti izbrala, saj rajni vem, da mu je ni.“

„Bomo videli, kdo mu jo je izbral. Kaj ni postavno dekle?“

„To? Ha-ha-ha! Bog me ne kaznuj! Ej, Maruša, saj to ni dekle! To je zmenè! Ha-ha-ha!“

Beligojka prikima.

„Kaj si dejal?“ zavrišči Maruša in plane proti njemu. Oči so se ji bliskale jezno, da je kar pihala.

„Ta tvoja Rezika, to zmenè, nikoli ne bode žena Ivanova!“

„Ne? Ha-ha-ha! Bomo videli!“

Zloben smeh spači Marušin obraz, potiplje si žep in pogleda skrinjo, v kateri je bil zaprt testament.

„Ženo si bode že sam izbral.“

„Misliš? ha-ha-ha!“ Maruša se zravnava, kakor zmagovavka, in zadovoljnost se razlije po njenem obrazu.

„Ej, kako bode še naša Rezika dobra!“

Z zavestjo je to izgovorila, ozrla se pomilovalno po obeh in je šla ven.

„Kaj si še ne izmisli, ta baba!“ pravi on.

„Jej! Jej! Taka naj bi bila najina sinaha! Jej! Jej!“

„Ako bi bilo po njenem! To je dobro, da je Ivan gospodar! Drugače bi ne mogel več prebivati tukaj.“

„I, seveda ne! Sedaj bode pa že lahko stopil na noge.“

„O, jaz že ne bodem pustil, da bi ga Maruša dražila. Ako bi rada sestrično hčer omožila, ponudi naj jo drugemu, za našega Ivana ni, saj si videla, kakšna je.“

„Meni ni bila prav nič všeč.“

„Tako podrešetovje? Ostala je — in teta Maruša bi jo sedaj rada obesila našemu fantu. Dobra tetka si bode morala poiskati že družega. Ivan ni namenjen tej rožici!“

Perica.

Po narodnem motivu.

Hladna voda Bistrica,
kje je tista deklica?
Belo je perilo prala,
gledala se v tebi zala.
Švignila je ribica
mimo nje postrvica,
pa se deva je zganila
pa perilo izpustila . .

Plaval, plaval robček bel
je po Bistrici vesel,
a tam doli, tam za jezom
fantič mlad ga je ujel.

Prala, prala deklica,
pesmico zapela:
„Oj, ti voda Bistrica,
robček si mi vzela!
Mamica me kregala
noč in dan bo stara:
„Kaj si zopet delala,
robček si zaprala!“
Morda pa ga našel bo
in nazaj prinesel kdo:
njega bi ljubila,
ž njim se zaročila“ . . .

Slišal doli fantič mlad
deklico je peti,
robček si je djal za vrat,
leta jel si šteti.
Pa postopi k deklici,
lepi, kakor rožici:
„Mene, deklica, ljubila,
z mano bi se zaročila?“ . . .

Robček mu z vratú je vzela
deklica in zarudela,
nežno dala mu rokó,
dala srcece zvestó . . .

E.

Vrbi žalujki.

Kaj veje povešaš mi, vrba žalujka,
zakaj se po listih ti solze blesté?
Li čutiš, da v zemlji tu naši si tujka,
po domu ti dragem zdihuje srcé?

Kot tožna pregnanka samevaš med grobi,
na kraju se žalnem še tožnejša zdiš;
ko gledam te v tihi jesenski žalobi,
turobne ti čute mi v prsih budiš.

O vrba žalujka! enak sem jaz tebi:
na zemlji viharni sem tujec povsod,
in duh moj žaluje po domu, po nebi,
da često, oh često želim si odtod . . .

Ž. O. Golobov.

Njiva.

(Črtica iz vasi. — Spisal Tatjan.)

Mladi Košak je stresel tobak iz pipe in obstal pred dvonadstropno, široko hišo. Vedel je, da mora vstopiti, a obšla ga je bojazen, neka temna slutnja, in ustavil se je sredi koraka. Glédal je predse v poslopje, ogromno, že nekoliko očrnelo zidovje in si ponovil vse v duhu, kar mu je doma žena naročila, kako naj se vede, in kaj naj govori. „Najprej potrka na vrata in potem ga pozdravi, Zaletela, če bo doma. ‚Dober dan‘ reci! — Saj se ti ni treba sramovati, če smo siromaki, njega naj bo sram, da tako dela z nami. — A potem ga lepo poprosi, naj nam ne prodaja njive, da mu že plačamo gotovo, a sedaj ni mogoče, ker se na pomlad tako nič ne prigospodari, v jeseni smo pa imeli komaj za obresti. Tako reci, in Zaletel ne bode toliko neusmiljen, da nam ne bi pustil njive.“ —

Stopil je zopet par korakov dalje in prijel za kljuko težkih, hrastovih, dvokrilnih vrat, a še vedno si ni upal vstopiti. Zagledal se je bil v srčasto rožo, izrezano v levo krilo in mrmral: „Zaletel ne bode toliko neusmiljen. — Povem mu tudi, da imam otroke, čakaj, koliko jih je?“ — In v tem napetem razburjenju in negotovosti ni vedel niti kaj misli, in pričel je številiti na prste: „Francelj, Dorče, Andrejče, Lenčka . . . štirje so, da štirje, i seveda, kakor bi ne vedel!“

Nato pa je skoro nehoté roka pritisnila na kljuko, vrata so zahreščala v tečajih in se odprla. Stopil je v prostorno vežo, potlakano z opeko in vso nastavljeno s poljskim orodjem in raznimi posodami. Iz kuhinje se je valil dim, in dišalo je po kuhanem krompirju. Zaropotale so burklje, in nizka dekla se je pokazala v temni odprtini.

„Ali so doma oče?“

„Notri je v sobi sam.“

Obrnil se je na levo, potem po dveh stopnicah in obstal pred prašnimi železnimi vrati.

Prestopil se je dvakrat in potrkal. Notri so se začuli koraki, nekdo je pristopil k vratom in jih odprl.

„Dober dan!“

„A vi ste, sosed, dober dan, no, kaj boste povedali dobrega?“ Zaletel se je naslonil na stol in povetil pogled. — Bil je srednje rasti in debelega života; par globokih gub je bilo vrezanih v mesnato čelo, lice mu je bilo mozoljasto, in nad desno čeljustjo je bila zasekana v meso dolga rdeča brazgotina.

„Prišel sem vas poprosit, da bi mi ne prodali njive; saj bom plačal, kadar mi bo le mogoče. — Saj veste, otroke imam, pa si jih brez njive ne upam prehraniti. Od lani mi ni ostalo nič žita, in ako še letos ne pridelam ničesar, nam bo slabo.“ — Zagledal se je bil v kót, kjer je bila razprežena dolga pajčevina; po njej se je vrtil debel, rmenkast pajek in motal ujeto muho v goste mreže.

„Prijatelj, vedite, da vam ne morem pomagati. Tudi jaz imam družino. Vsak mora skrbeti zase. Veseli bodite, da imate zdrave otroke, jaz niti teh nimam: moj Adolf je hrom, kot veste.“

„Ali jaz mislim, da bi mi bilo mnogo pomagano, če nam bi pustili njivo.“

„Prekasno ste došli, prijatelj, prekasno. Vidite, meni je prav žal, a sedaj se stvar ne dá prenarediti. V mestu pri gosposki je že vse urejeno, napisano v knjige in kolekovano; saj sem naročil sosedom, naj vas opozoré na dolg. Zakaj pa vas ni bilo nič blizu? Vidite, vsak ima rad, kar mu gre. Obresti ste mi plačevali pošteno, — nič ne rečem, ali vendar — — Prav žal mi je, da ne morem pomagati!“

Košak ga je poslušal samo napol; iz kota pa se je čulo tanko ječanje opredene muhe, ki se je v smrtnem strahu metala po pajčevini.

„Ako bi šli k gosposki in rekli, naj se ona reč preloži, in potem bi jaz med tem časom že plačal.“

„Kakor sem rekel, ni mogoče. — Kar je enkrat zapisano, ostane. Sicer pa, koliko ste pridelali na njivi? Saj s kmetijo tako nič več ni; žito pod ceno, zemlja pusta, in potem so še vsakovrstne nezgode vmes!“

„Samo to njivo imam, ki je nekaj vredna, ne prodajte mi je! Ako zahtevate, vam plačam tudi večje obresti.“

„Prej bi bili to povedali.“

„Na papir bi napisali, da odstopite od tožbe, in potem bi nesel jaz na sodnijo.“

„Ne bodite vendar nadležni! Dražba je napovedana, in —“

„Lepo bi prosil, saj se lahko prestavi. Starman jo je tudi lahko preložil lani, ko je —“

„To je bila druga stvar, vi tega ne razumete.“

Košak je obmolknil; v grlu ga je nekaj tiščalo, in usta so se mu napolnile s slino. Hotel je še nekaj izpregovoriti, a se v zadnjem hipu premislil in se obrnil proti vratom.

„Kaj že odhajate? No, pa srečno, srečno!“

Košak ga je pogledal s studom, in srce se mu je napolnilo z gnjevom in neko ponosno jezo: „Naj mu bo njiva, ali sreče naj nima pri nji! Moje roke so krepke, v žilah čutim moč, živel bodem vkljub temu in prehranil otroke, če tudi borno, a pošteno.“

Zunaj je vlekel veter in vrtinčil v hitrih kolobarjih suho listje visoko v zrak. Drevje je trepetalo in pripogibalo veje, posute z napol razcvelimi popki in brsti.

Moj Bog, koliko se je trudil teh osem let, odkar je oženjen, da bi kaj prigospodaril! Dan za dnevom, po letu in po zimi naporno delo in trud in skrbi, ki ga niso ostavile niti po noči. Od očeta je podedoval domovanje, njivo na Vresnicah, in poleg te še dve drugi peščeni njivici, kos travnika in tristo dolga. Največja skrb mu je bila, poplačati Zaletela čim preje. A sreče ni imel, in denar ni hotel v hišo. Prvo leto v zakonu je popravljaj domovanje in tako porabil, kar je prinesla nevesta. Potem je bilo

treba plačevati vsako leto obresti, prišli so otroci, in zopet nove skrbi in novi stroški.

Kolikokrat mu je zablestela nada, da se bode obrnilo na boljše, a prišlo je zopet drugače, po navadi še slabše.

Da, to je bilo prvo leto, ko je popravljaj dom. Tedaj je kupil od Zaletela dve krasni jelki za drag denar, ker ju je menil porabiti pri poslopju. A potem sta se mu videli prelepi, premočni. Zazdelo se mu jih je škoda, zato je odsekal v svojem delu dve smreki in ponudil jelki na prodaj. — Prišel je v vas lesni kupec in se pričel ž njim pogajati. Bil je mlad in bahat; na rokah so se mu svetili zlati prstani, in debela verižica mu je visela ob baržunastem telovniku. Obljubljaj je mnogo, in kmalu sta se pogodila. Dal mu je pet goldinarjev are, a drugo bode plačal pozneje, ko nakupi še več lesa in ga spravi v denar. Kupoval je tudi pri drugih, a niso mu zaupali. — Stari Jernejec je rekel: „Kaj, če se košati in nosi prstane, a ne pokaže svetlega! Na to mu ne dam smrek.“ A Košak mu je zaupal; bil je še mlad, nezkušen, pošten, zlobe ni poznal in menil, da so vsi dobri kot on sam. Kupec je odpeljal jelki, a pozneje ga ni bilo več blizu. Govorili so, da je odšel na Hrvaško.

Nekaj let pozneje je priredil doma telico. Ker je bila lepo razvite rasti, jo je menil obdržati za pleme. A prišel je iz mesta mesar, — ni bilo še dolgo, odkar se je bil tam naselil. Kupoval je rad lepo živino in jo potem prodajal naprej, nekam na Koroško ali Tirolsko. Delal je krasne obljube: plačal bode vse pošteno, dal mu bode še celo več kot zahteva, ali sedaj ne premore toliko, ker je pred kratkim mnogo izdal. Vzel je telico. A Košak ni dobil plačanega niti polovice; kadar je prišel k njemu v mesto, ga je omamil vnovič z obljubami, mu nametal v robec malovrednega drobu, pljuč, ledvic, in Košak je potešen odšel. Malo pozneje je čul, da so mesarju upniki vse zarubili. —

Tako je gospodaril, se potil in upiral, delal in delal, a opomoči si ni mogel. Dolg se je staral — in sedaj mu bodo prodali njivo.

Približal se je domu, a ni hotel k ženi v hišo, temveč je odšel na vrt, da potrebi zemljo suhega listja in drobnih vejic, katere je pometal sneg raz drevje.

„Ata, ata, mož je prišel iz mesta in nekaj je prinesel!“

Francelj je smehljaje se obstal pred očetom in vihtel v roki klobuk.

„Kaj pa je prinesel?“

„Dva papirja, vsa popisana, in mama so mu dali petnajst krajcarjev.“

veselil tako brezskrbno! Da bi vedel, kaj te še čaka v življenju, bi jokal!“

A sinko še ni vedel za bridkosti, ni poznal žalosti, ni videl bede, videl je le sveže zelenje, videl je belo cvetje, raztroseno po vrtu in zelenju in smehljajoče se nebo nad sabo.

V deželi je bila pomlad, in griči in logi so bili pobeljeni z zvončki in bogkovimi srajčkami (vetrnicami). Zelenje je klilo in brstelo, po jablanah so se razvijali popki in poganjalo je prvo cvetje. Beli, tanki lis-

Lánéna žetev v Tatrah.

Košak je vedel, kaj to pomeni.

„Že prav, pojdi k mami!“

„Ne, rad bi šel na grič po rož.“

Oče mu ni branil in delal pridno dalje. Na vso moč se je trudil, da bi na nič ne mislil. A zastonj! Gledaje za sinčkom, ki je hitel po vrtu za dvema bratcema in sestrico, je trpko zaječal:

„O, sinko, da znaš, kaj muči tvojega očeta, bi ne letal tako razposajeno in se ne

tiči, polepljeni z dišečo drevesno smolo, so se odpirali, in svež vonj, vonj življenja je polnil zrak. Ptice so pele in žgolele, solnce je sijalo svetlo in jasno, a tuge in britkosti v človeških srcih ni obsijalo.

Teden dni potem je bila dražba. Na meji med Zaletelovo in Košakovo njivo so bili zbrani kupci iz vasi. Stali, so v gostih gručah in se pomenkovali med seboj.

Bilo je popoldne, in solnce je viselo že precej visoko nad gorami. Drevje nekoliko višje nad njivami je metalo dolge sence, in zdaj pa zdaj so vztrepetali vrhovi in se zašibili pod strujami vetra. Žarki so trepetali in odsevali po svetlih lističih, dokler ni zakril belkast oblak solnca. Po njivi se je vzdigovala iz tal lahna para, in iz črnih, mastnih, še nedavno izoranih brazd je poganjal plevel. Tla so bila namočena, da se je kmetom vdi-

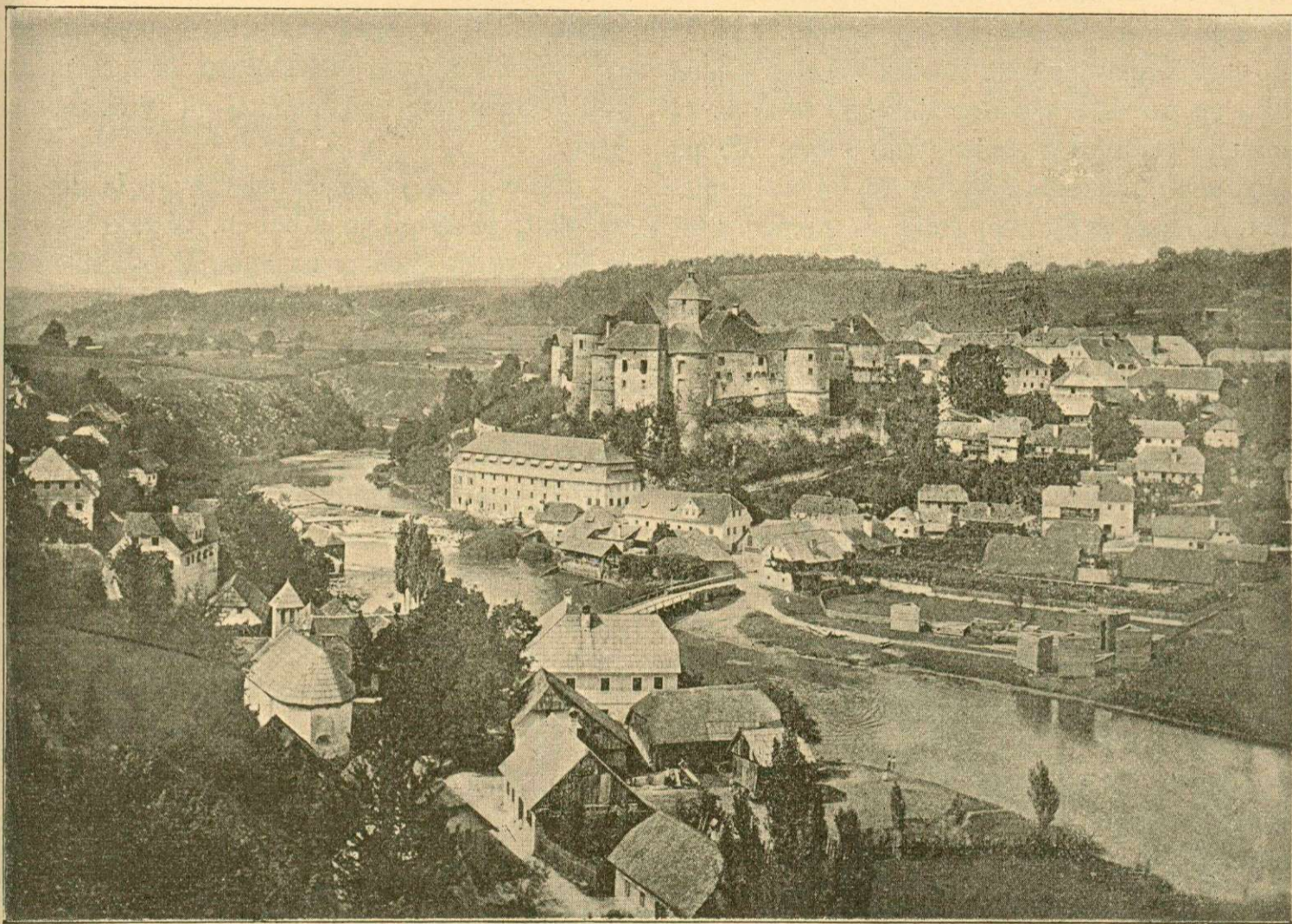
„Koliko mu je dolžan?“

„Tristo je bilo tedaj, ko se je ženil; obresti, mislim je plačal vselej.“

„O, Košak je priden, in tega mu ne privoščim.“

„Dober dan, sosedje!“

Nekateri izmej kmetov so snemali klobuke in kimali z glavami Zaletelu. Bil je bogatinec, in mnogi so mu bili dolžni. Prijatelj je ni imel, ker je bil znan kot ošaben stiskač.

Ž u ž e m p e r k.

ralo pod nogami, in se oprijemala prst težkih črevljev.

Gospodov iz mesta še ni bilo, in teh so čakali nestrpno. Kadar se je začul na cesti ropot, obrnili so se vsi tja, a zaželenega voza ni hotelo biti. Sedaj so zagledali Zaletele, ki je prihajal s palico v roki proti njim.

„Kaj misliš, Andrejec, je-li lepo od Zaletele, da mu prodaja njivo?“

„Veruj, da ni lepo. Oba sva stara, in hvala Bogu, nama se še ni zgodilo kaj tacega.“

„Dom in svet“ 1900, št. 22.

Zaletel je stopil k prvemu in ga nagovoril: „No, Jamnik, vi ste tudi prišli?“

„Da, kot vidite.“

„Pa ne mislite kupiti?“

„I, kupil bi, če bi ne bilo preveč drago.“

„Koliko pa mislite, da bi bila vredna njiva?“

„Štiristo pri malem. Obdelana je dobro, peščena ni, močvirnata tudi ne.“

„A kaj še! Ako jih dobi tristo, je lahko vesel. Kakšna pusta zemlja je to!“

„No, takšna kot drugje.“

„Sosed, vidite, moja njiva leži takoj poleg; zato bi rad imel tudi to, da bi ju združil. Ne dražite mi po nepotrebnem; in kadar bode v kakšni zadregi, se lahko oglasite pri meni.“

Stopil je k drugemu in mu prigovarjal takisto, naj odstopi od kupčije; ako mu je bil dolžan, ga je potolažil, da se nič ne mudi in da lahko počaka. Tretjemu, ki je prišel k njemu zadnjič po konja na posodo, — a zaman — je obljubil, da ga v bodoče lahko posodi. Zopet druge je vabil zvečer na pijačo, ako se kupčija srečno izteče, in tako je po malem pridobil vse na svojo stran. Le pri nekaterih večidel starejših in onih, ki niso hoteli imeti ž njim opravka — ni poskušal.

Solnce je padalo vedno nižje; oblaki so se rdečili, in nad gorami se je svetila dolga, žareča proga. Gozdovi so se ovijali v temnomodra, vijolična ogrinjala, in zrak je postajal hladnejši. Veter se je pojavljal pogosteje, in grmovje je trepetalo in šumelo. Visoko v zraku je visel škrljanec in žgoled svojo ubrano, melodijozno pesem.

Tedaj je pridrdral po cesti voz in obstal onkraj njive. Iz njega sta stopila dva gospoda v rjavih klobukih in oguljenih suknjah ter se bližala kmetom. Bila sta iz mesta od sodnije.

In dražba se je pričela.

Košaka ni bilo. Ostal je doma v temnih slutnjah in načrtih. Najrajši bi bil popustil vse skupaj in odšel daleč v svet, kjer bi ga nikdo ne poznal. Gotovo ga imajo vsi za brezsrčnega zapravljalca, ki zanemarja dom, popušča ženo in deco ter se potika po krčmah. A kako dolgo ga že ni videl nihče pri vinu! Najrajši je bil pri otrocih, kramljal ž njimi in jih učil delati. S kakšnim veseljem je odšel vsako leto orat na njivo, na ono lepo njivo, katero mu baš sedaj prodajajo; lani ga je že spremljal najstarejši sinko in poganjal vola. Hej, to mu je bilo ugodno hoditi po njivi gori in doli; pred njim je rezal lemež plodno zemljo, in debele plasti so se obračale in valile v razor. Letos je menil polovico njive posejati z ržjo, drugo z ječmenom.

Takšno lepo vreme je bilo — a potem je začul ono težko vest... Koliko je pretrpel od tedaj, kakšna žalost se mu je naselila v srce! A vkljub temu je upal še vedno do danes, da vendar morda ne bode tako.

Zaman! Njiva pride v druge roke, in s kakšnimi občutki bode gledal on tuje ljudi, obdelujoče zemljo, ki je bila prej njegova!

Oko se mu je porosilo s solzami, in upadlo lice je pobledelo še bolj.

Na klopi so se igrali otroci, razun najmlajšega, ki je spal v zibeli. Gledal jih je, se veselil njihove živahnosti, a pri misli, kaj bode s temi siromački, ga je zapeklo srce.

Isti hip se je najmlajši vzbudil in glasno zajokal; pristopil je k zibeli, in takoj se je polno, rdeče ličece nasmehljalo, kodrolasa glavica se je dvignila, in drobne ročice in nožice so se hotele na vsak način izkopati izpod odeje. Vzel ga je v naročaj in nosil ujčkaje po sobi gori in doli.

V sobo je stopila žena in se obrnila proti možu. Lice ji je bilo objokano, oči zatekle.

Obrnil se je v stran od nje; ni mogel gledati njenega upalega obraza. Zdelo se mu je, kot bi čital iz bolečnih potez na obrazu pritajen ukor.

Dal ji je otroka in odšel ven.

Zmračilo se je. Košak je bil v hlevu pri živini, žena je gledala skozi okno, obrnjena na cesto. Zaslišal se je ropot, pridrdral je voz, in kmetje so se vračali drug za drugim v vas.

Mimo je prišel Jernejec.

„Oče, kako je?“

„Slabo, Ana! Njiva je prodana.“

„Prodana! Kdo jo je kupil?“

„Saj veš, Zaletel, za tristodvajset.“

„Oj! In kakšna njiva je to!“

Zakrila je obraz z rokavom in zajokala.

Pozno zvečer, ko so že otroci spali, sta Košak in žena še dolgo bedela v sobi.

„Ana, kaj počnemo sedaj?“

„Ne vprašuj me! Sam moraš vedeti bolje!“

„Ana, ne obsojaj mene, kot da sem jaz kriv! Lahko veš, da sem delal, kolikor sem mogel.“

„Jaz ti ne očitam ničesar, ker vem, da je moralo tako priti. Videla sem tvoje napore, vidim tvojo žalost, in smiliš se mi.“

Mož se je nagnil proti njej in ji segel v roko.

„Ana, zate in za najine otroke se bodem trudil tudi v bodoče. Ti mi boš pomagala, otroci bodo odrasli, in sreča se nam bo vendar enkrat nasmejala. Vzeli bomo kakšno njivo v najem in plačevali s tistim denarjem, ki je šel doslej za obresti.“

„Ne obupajva! Bog bode pomagal!“

Roke so se jima tresle, a vendar sta bila v tistem hipu jaka, močna in odločena, prenašati vse težave, vse napore. Družila ju je medsebojna ljubezen in ljubezen do otrok.

Zunaj so sijale zvezdice na nočnem nebesu, lahni valčki vetra so plavali po zraku in nosili s seboj vonjavo jablanovega cvetja.

Iz drugega konca vasi sèm iz krčme pa je odmevalo glasno kričanje in pijano petje ter se izgubljal v mehko pomladno noč.

* * *

Zaletel je razoral mejo, spojil obe njivi v eno in jo posejal v jeseni s pšenico. Kali so pognale, ozelenele, in drobne bilke napolnile lehe in razore. Spomladi so se koreninice razrastle, vzknila nova stebelca in se popenjale vedno višje. Pokazalo se je prvo klasje, in vsa njiva je bila kmalu v najlepšem cvetju. Bohotna, temno - zelena, sočna stebela, drugo poleg drugoga, so se dvigala ponosno, in med žitom je cvetel pisan plevel, modre plavice, živordeči mak in kokalj. Ah, bilo je krasno pogledati njivo, ko je mirovalo vse, in se ni ganila bilka; a še krasnejše je bilo tedaj, kadar je zavela hladna sapa, se klanjalo žito, se pripogibalo klasje in šumljalo lahno, lahno . . . Vsa njiva je zavalovala nalik zelenemu morju, lističi so trepetali, iz maka se je usipal cvetni prah, in zrak je bil napolnjen z duhtečo vonjavo.

V njivi je pela prepelica, smukala med stebli in hranila mlade s kobilicami in drugimi žuželkami. Gnjezdil je škrjanec in pel od zore do mraka; vsa njiva je živela, drhtela in se kopala v solnčnih žarkih. Slednjič se je klasje napolnilo, pozlatilo, in pšenico so poželi.

Tako je bilo prvo leto. — A nekaj poletij potem so se nagromadili vročega dne na nebu sivi oblaki. Vse obzorje je bilo prepreženo z grozečimi plastmi, včasih je nebo zažarelo v krvavem ognju, švignil je blisk in zarohnel grom. Zarožljala je toča, sklestila klasje in nasula v razore ledenega zrna.

In leta so tekla — —

Zaletela ni več veselilo gospodarstvo; imel je samo enega sina, in ta je bil hrom. To ga je žalostilo, mu silno razjedalo srce, in včasih se je v obupu upijanil, potem popival po cele tedne in se ne brigal za dom. Ko se je zopet iztreznil, se je kesal in skoparil še bolj, dokler ga ni zopet omamilo vino. A to se je dogajalo vedno pogosteje. Slabel je, hiral vidno, in slednjič ni nahajal drugje razvedrila, kot v pijači.

Dom je propadal počasi, a gotovo; poslopje je očrnelo še bolj, zičovje se krušilo, raz streho je padala opeka in gnjilo tramovje. Hiša je bila tiha, brez šuma in hrupa, brez veselega petja, in pred pragom so zrasle koprive — —

Bil je zopet krasen pomladni dan. Solnce je vzhajalo nad gorami, rosa se svetila po zelenju, in morje žareče svetlobe se usipalo na vas.

Tedaj je prodajal Zaletel njivi na Kresnicah. Bili sta zanemarjeni, in kupcev ni bilo mnogo. Kupil ju je Košak.

Drugi dan so prišli na njivo oče in trije sinovi, rdeči, zdravi in ponosno zrastle. Vzeli so zopet nekdanjo last v posest, jo izorali in posejali s semeni.

Mestne slike.

(Spisal *Ivan Marin.*)

V.¹

Noč je. Nebo je posuto z zvezdami, ki se nocoj bolj bliščijo, ker ni kraljice lune med njimi.

Trg, kjer je mrgolelo po dnevi pisanega ljudstva, vóz, konj in psov, je prazen, popolnoma prazen. Prodajalnice so zatvorjene z velikimi zapahi in ogromnimi ključavnici, okna so temna, ljudje so večinoma že legli k počitku. Pod kamenitim mostom pa šumi rečica, ki ni prodrla čez dan s svojim ponižnim šumenjem hrupa in ropotanja vóz in ljudij; sedaj pa se razlegajo njeni skrivnostni glasi daleč po trgu.

Dejal sem, da je prazen trg — a ni povsem tako.

Slavna mestna gosposka skrbi za mir ne le po dnevi, temuč tudi po noči. Sredi trga stoji, nepremično kakor kip, dolga, suha postava mestnega stražnika. Pozno v jeseni je, zato ima mož dolgo, oguljeno, rudeče obrobjeno suknjo. Na spodnjem koncu suknje je velika zaplata, katere črna barva se močno razločuje od rumeno-rudečkaste barve ostale suknje. Izpod suknje gleda sablja, pod sivo, kuštravo brado se sveti polumesec. Potlačena kapa je iste barve kakor suknja.

Stražnik je navajen svojega stanu, marsikatero noč je prestal tako-le, kakor nocoj.

Iz temne stranske ulice se začuje hrup in glasno govorjenje, ki je tem šumneje, ker je vse okrog tiho in mirno. Stražnik obrne pogled v ono stran. Zaspane oči mu oživé, ko začuje v nočni tihoti korake.

Iz ulice se privali tolpa glasno govorečih, skoro kričečih „gospodov“. Par jih nosi visoke cilindre, a vsi so dovolj ukusno opravljeni. Govoré šumno, hrupno; beseda pobija besedo — hkrati govoreé trije, štirje.

Pred vrati neke hiše na trgu, — ne daleč od stražnika, — se ustavi cela tolpa.

„Servus! Sluga! Bog te živi! Glej, da se ne ubiješ! Žveplenko užgi! Počasi hodi! Dobro spi! Jutri se zopet vidimo! Jutri priigraš nazaj izgubljeni denar! Servus! Na zdravje!“ letí vse vprek za mladim možem, čigar telo se giblje, kakor stolp o hudem potresu.

„Servus, gospôda!“ ozove se ta in stopi omahovaje v temno vežo. Nato se začuje iz veže, kakor bi se kdo plazil ob zidu, potem kakor bi se kdo spoteknil in telebil na tla, potem ropotanje, kakor kadar se kdo težko premetava po stopnjicah.

Ostala tolpa odrine izpred hiše. Eden začne žvižgati, drugi zapojó hreščavo „Bodi zdrava, domovina!“ čemur nekdo dodene glasno kričeč, da ima pevec nocoj izboren tenor. Gredó mimo varuha mirú, kateri je pa navajen takih ljudij in prizorov...

„Gospôda, kam še gremo sedaj? Menda še ne domov?“

„Ne, domov ne: jaz predlagam k ‚Srebrni luni!‘“

„Kaj ‚Srbrna luna!‘ Gospôda, ali nismo narodnjaki? K ‚Narodni raci‘ pojdimo! Sram te bodi s tvojo ‚Srebno luno!‘ Kakšen narodnjak si?“

„Živio Slovenija! Hajdi k ‚Narodni raci!‘“ vpijejo vsi vprek od prvega tenorista do hreščečega drugega basa, čigar posestnik je nečuvveno majhen, suh možic z visokim cilindrom.

Kmalu izginejo v temi nasprotne ulice. Od daleč še odmeva glasen hrup in vrišč, potlej potihne vse.

Stražniku padejo oči skupaj. Mož je v svojem mnogoletnem službovanju navajen stojé dremati in tudi spati — kakor izvoščekov konj...

Kar se zgane. Kaj je to?

¹ Glej „Dom in svet“ 1. 1897., str. 16, 52.

Iz one hiše, kamor se je bil prej odzibal mladi mož, se začuje jok in vpitje ženske, vmes pa surov, robanteč moški glas. Nato se odpre v prvem nadstropju okno, in bela ženska podoba z vihrajočimi lasmi se prikaže v njem, vijoč in lomeč roke nad glavo.

„Jezus, Marija, ubiti me hoče! Pomagajte, pomagajte!“ vpije ženska. A takoj zopet izgine v temno sobo, — nekdo jo je potegnul izpred okna. Začuje se zopet jok, vmes pa oni surovi, robanteči glas . . .

Varuh miru vidi in čuje vse to, a kaj hoče! Pomagati ne more, ker on je le varuh javnega, ne pa zasebnega miru! Polglasno zamrmra v zaslužno, v službi osivelo brado:

„Kdo bi si mislil, kdo bi si mislil! No, če je pri ‚gospôdi‘ tako, kaj še le — — —.“ Naprej ni zinil, glas mu je zamrl v bradi . .

VI.

Prišel je čas, ko je treba poskrbeti za zimo.

Na trinadstropni hiši klečita na ozkih povprečnih latvah dva krovca. V streho sta napravljeni dve luknji, slaba prhnela ali počena opeka je izložena, da se nadomesti z novo. Krovca delata marljivo vsak na enem koncu obširne strehe.

Visoke, z močnimi žebli podkovane pete so uprte v poprečnike, in pokončno telo počiva na kolenih, zakrpanih z raznobojnimi zaplatami. Srajčni rokavi so zavihani do komolca, iz žepov odrsanega telovnika gledata tobačni mehur in kratka pipica, kako nosijo rujave, žuljave roke opeko za opeko iz strehe in porivajo na njeno mesto novo, rudečo. Resni, orujaveli obraz pa nadzoruje to mehanično gibanje rok.

Iz globoke ceste šumi drdranje voz in vrvenje ljudstva kot potok na dnu brezdna.

„Predrto, danes mi gre pa delo slabo od rok!“ oglasi se prvi krovca na enem koncu strehe.

„Kaj boš, Miha, tebi se le zdi tako! Saj še hitreje delaš nego jaz. To se ti le zdi!“ odgovori mu z drugega konca tovariš, ne prenehavši z delom.

Molk.

Nato se zopet oglasi prejšnji:

„Koliko je ura?“

„Kaj te ura tako skrbi danes? Že četrtič me vprašaš. Jaz ne vem; čakaj, da pride Jozelj!“

Kmalu pomolí petnajstleten mladič svoj neumni obraz skozi odprtino v strehi in postavi novo breme opeke na poprečnike.

„Jozelj, koliko je ura?“

„Pol četrt čez enajst.“

Jozelj odide zopet po drugo opeko.

Zopet molk, pa ne dolgo.

„Miha, kaj praviš, tako me nekaj skrbi, pa ne vem, kaj? Kar pri srcu me boli. Vrag vedi, saj nisem baba ali pa otročè, vendar me tako nekaj boli pri srcu.“

„Glej ga, glej, Jožeta, kako je danes mehak. Kaj pa ti je, ali te domov žene? — Se vé, žena z novorojenčkom te težko pričakuje. — Kdo pa ti prinese kosilo?“

„Sosedo sem naprosil, ker ona ne more.“

„Ona te ima zdaj pač še rajša, kaj ne? Glej, glej, hvala Bogu: vendar sta pričakala. Ali si že krstil?“

„Že; včeraj o polusedmih.“ Zopet sta umolknila.

„Miha, čuješ?“

„No, kaj? Vraga si danes siten — — —.“ Mihi zastane glas v grlu.

Obupen krik in — Jožeta ni več na strehi . . .

Na kamnitem tlaku pod hišo je v krogu celo krdelo ljudij. Z bližnjega ogla prileti v sapi policijski stražnik.

„Kaj je? Prostor!“

„V imenu postave, prostor!“ ponovi, ko se nihče ne zmeni.

Krdelo se odpre. — Na tlaku leži strehar na obrazu, roke pod životom, noge skrčene in zvite, klobuk poleg njega. Tla so krog in krog okrvavljene, obraz plava takorekoč v krvi. Iz prsij mu prihaja grozno hropenje, in celo telo se pri vsakem dihu krčevito vzdigne in zopet pade.

„Postrežčka sèm, postrežčka!“ vpije stražnik. Kmalu pritečeta poklicana.

„Prenesita ga v vežo!“

Postrežčka primeta drgetajoče telo. Obraz ni več obraz, temuč razmesarjena, krvava krpa. Oči so zalite s krvjo, da se komaj razloči mesto, kje da so. Lasje so obliti s krvjo, da se njih barva prav nič ne razloči.

Telo leži v veži prislono ob zid.

Po stopnjicah priteče debela gospa, hišna posestnica.

„Jezus, Marija, kakšen bo vendar zid, ves krvav! Lani sem ga dala beliti in poslikati, jej, jej!“

Z okna je opazovala ves prigodek in sluteč, kaj nameravajo, prihitela je po stopnicah, da prepreči oskrunjenje zidu. A je že prepozno.

„Po zdravnika! Doktor X. je najbližje; videl sem ga v kavarni pri Y. Skočite ponj!“ ukazuje stražnik.

„Ven iz veže, ven, tu ni ničesar videti!“ goni množico radovednežev iz veže, ki se je med tem napolnila. — Kmalu je vse porinil iz veže in zaprl duri.

Dolgo, dolgo je treba čakati zdravnika..

Ponesrečenec hrope v enomer, da se čuje venkaj na ulico. Zdajci se strese ves život, oči se odpró, noge se stegnejo, roke

zatrepečejo v komolcih, — in telo zdrsne ob zidu na kamenita tla...

V istem hipu se odpró vrata. Iz množice, ki skuša porabiti ta trenotek, se prerije z nevoljnim obrazom lepo rejen zdravnik z visokim cilindrom na glavi.

„Kaj je? Kdo je?“

Pristopi, potiplje ponesrečencu žilo in nevoljno reče:

„Kaj hočete? Mrtev je. Torej raz streho je padel? No, seveda, prav je, drugič ne bo lezel na streho pijan! — Dva naj gresta v bolnico po nosilnico in ga preneseta v mrtvašnico!“

Zdravnik pa se vrne v kavarno...

„No, doktor, kaj pa je bilo?“ vpraša eleganten gospod stoječ ob biljardu z dolgim drogom v roki.

„Kaj neki! Pijanec je padel raz streho! Hej, marker, konjaka!“

Marker prinese čašico konjaka. Doktor izpije v dušku, naroči še enkrat, stopi k biljardu, vzemši drog v roko.

V bornem stanovanju delavskega predmestja pa je težko čakala krovca žena z novorojenčkom...

Solza.

Oj, solza svètla, solza mala,
komú kanila si z očij?
Komú v očeh si prej sijala,
in kakšnih ti si priča dnij?

Mordà sirota je trpeča
v siročini rosila te?
Mordà veselje, tajna sreča
očém je izvabila te?

Aj ti neznatna solzna kaplja,
mordà glasán si slivospev,
morda se v tebi bôl zataplja,
in strte nade si odmev...

Brezčutni svet te ne umeje
in hladno gleda tvoj sijaj,
solzám se gorkim često smeje,
ne vé, odkod ste, ne zakaj?

Ne vé, da v solzi se odsvita
nešetokrat življenje vse,
da v njej se čita tuga skrita,
preteklost in trpljenje vse.

Ne vé, da božje si hladilo,
da trdo nam mečiš gorjé,
ne vé, da si nebes darilo,
da srečno oblažiš srcé.

S teboj se vsi na svet rodimo,
in spremljaš nas vso zemsko pot,
s teboj dolino solz pustimo,
tja gremo, kjer ni solz, ne zmot.

Radostna solza ali žalna,
nebeški vendar ti si dar,
za dar le-ta naj pesem hvalna
glasi se Tebi, Bog, vsekdar!

A. Zdenčan.

Ob Dantejevem spomeniku.

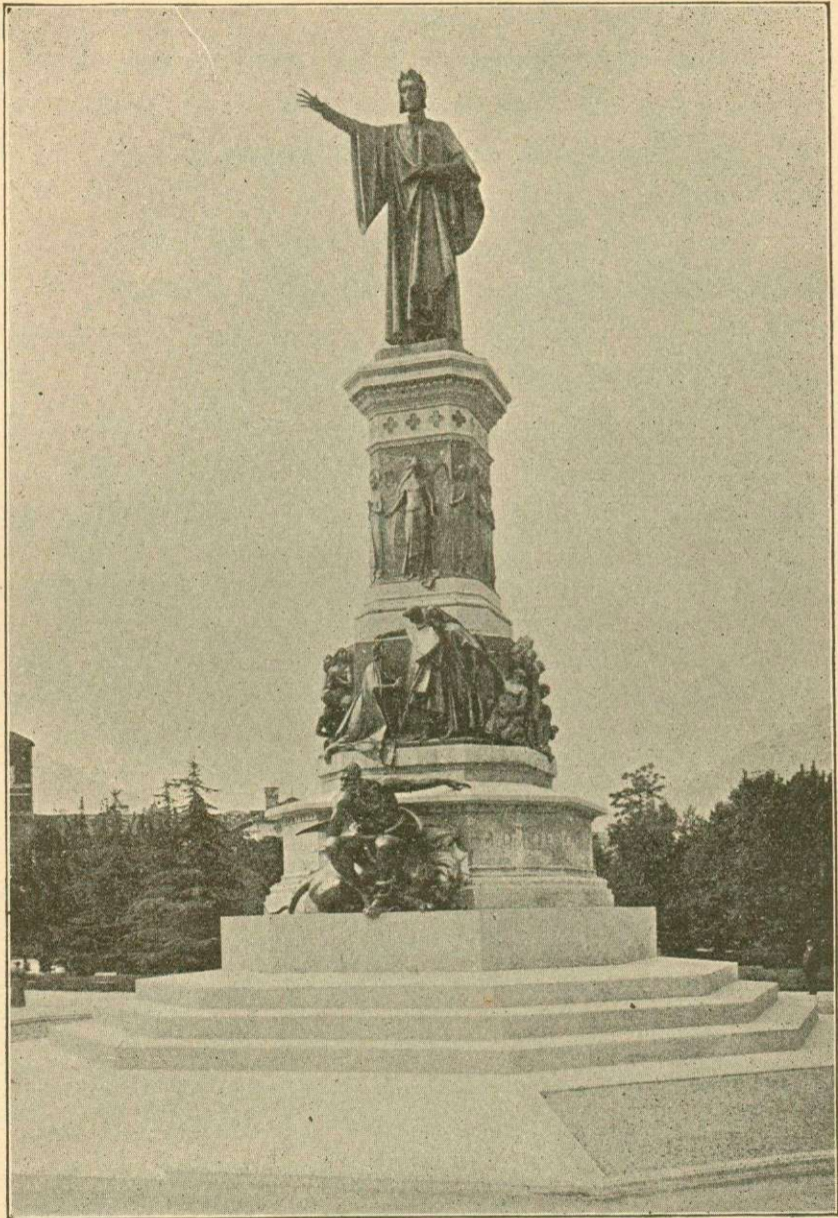
(Spisal dr. Josip Gruden.)

Sveto leto!... Neštete množice vernikov iz vseh delov sveta se zgrinjajo v večnem mestu, da pri viru zajemajo milostij, ki nam ondi tako obilo tekó. Tok duševnega prenovljenja in novega življenja prešinja krščanstvo. — Ta dogodek nas spominja prvega vesoljnega jubileja, ki ga je oznanil papež Bonifacij VIII. l. 1300. Tedaj je bil vpliv svetega leta na krščanstvo še mnogo silnejši, nego v naši mrzli, versko-indiferentni dôbi. Vsi zgodopisci nam popisujejo izredne pojave verske vneme, spokornosti, izpreobrnjenj, ki so se tedaj dogajali. Na pesnika Danteja pa je prvi jubilej vplival s tako silo, da je pod njegovim vtisom zložil svojo visoko pesem o blodnji, trpljenju in očiščenju človeškega rodu, da je zložil svoj nesmrtni poem „La divina commedia“. — Akoravno je bila pesem šele pozneje izdelana (l. 1308.?), vendar pesnik potovanje v večnost, katero opisuje, postavlja v l. 1300. in se tega jubileja v njej tudi večkrat spominja. (Inferno XVIII. 28; Purgat. II, 96.) Ako primerjamo še vsebino pesmi, ki se lepo strinja z idejo svetega leta, se jasno vidi, kdaj je bila v pesnikovi duši spočeta.

Ta notranja zveza med svetim letom in največjim krščanskim umotvorom mi je dala povod, da bravcem „Dom in sveta“ opišem spomenik, ki je postavljen pesniku Danteju v Tridentu na južnem Tirolskem. Ob njem se nam bode tudi odprl pogled v njegovo veliko delo, ki je še danes istotako proslavljano, kakor pred šeststo leti.

Ni bil baš prijeten povod, ki me je pred par leti privedel v južne Tirole. Toda prirodne krasote in druge zanimivosti so mi omilile bivanje v onih solnčnih krajih. Iz

množice popotnih vtisov, ki mi še sedaj pogosto stopajo pred duha, za danes le kiparski umotvor, ki proslavlja velikega pesnika!

Dantejev spomenik v Tridentu.

Letošnjo jesen je minilo pet let, odkar je bil Dantejev spomenik slovesno odkrit. Slavlje odkritja je imelo nekoliko iredentistične primesi, saj hočejo nekaterniki narediti Danteja za prvobornitelja zedinjene Italije. S kakšno pravico, to le oni vedó. — Spomenik je izredna umetnina, ki mnogo nadkriljuje vse druge enake vrste, zato je vredno, da si ga

od bliže ogledamo, in se hkrati nekoliko seznanimo z duhom pesnikovim, čigar veliko delo proslavlja.

Spomenik stoji sredi javnih nasadov, na prostornem trgu blizu kolodvora. Dviguje se do 18 m višine. Podstav sam, izdelan iz granita v obliki osmokota, 13 m visok, ima tri dele, ki se stopnjema zožujejo. Zgornji del ima podobo osemkotnega stebra in prehaja v gotsko-florentinski kapitélj, ki nosi bronasto pesnikovo soho.

Dante je obražen v dolgi halji z lovorovim vencem na glavi. V eni roki drži knjigo, drugo ima iztegnjeno, kakor bi ljudstvo vabil v svoje okrilje.

Ob podstavu je upodobil umetnik slikovite skupine iz veličastne pesnikove trilogije: „La divina commedia.“

Pri tleh sedi orjaška postava v nadnaravni velikosti. Naslanja se na zmaja, z eno roko pa se upira na koleno. Kačji rep ji ovija nogo in prsi. To je Minos, neusmiljeni sodnik temnega Hada.

— — Groznó-strašan, z zobmi škrtaje
on preiskuje krivde pri uhodu¹,
oblastno sodi, rep svoj zavijáje.

(*Inferno V, 4—6.*)

Število obročev, ki si jih z repom ovije okoli telesa, naznanja duši, katera stopinja kazni ji je prisojena. Značilnejšega zastopnika pekla si umetnik ni mogel izbrati, kakor tega orjaka. Izboklo nagubančeno čelo, režeče usta, mrkli pogled izražajo neizprosnost, neusmiljenost. Zdi se, kakor da bi nam molčé hotel reči: „Lasciate ogni speranza voi, ch' entrate.“ (Slovo dajte upanju vi vsi, ki greste noter!)² — V sestavu spomenika tvori orjaška postava potrebno težišče nasproti živahnim skupinam v višini.

V srednjem delu podstava je upodobil umetnik več prizorov iz vic. — Nad velikanom Minosom sta dve postavi naravne velikosti. Prva v rimski togi je pesnik Virgilij, druga, za njim stoječa, ki gleda prvi čez rame, Dante. Virgil je bil Danteju vodnik

skozi pekel in vice, ker je prvi v svoji Eneidi (šesti spev) razkril skrivnosti spodnjega sveta. Pred Virgilijem kleči mlad mož s povzdignjenimi rokami — italijanski trubadur Sordello iz Mantove. Mantuanec Virgilij je našel rojaka v predvicah in ga iskreno pozdravil: „O, anima lombarda!“ — Na levi strani teh treh je slikovita skupina nevoščljivcev. Za greh nevoščljivosti jih je Bog v vicah kaznoval s slepoto.

In kakor slepcem solnce ne prisveti,
takó k tem sencam, ki so tu zaprte,
nebeških žarkov noče luč prodreti;
z železno žico veke jim predrte
in vkup sešite so — — —

(*Purg. XII. 67—71.*)

Zaslišavši glas Virgilijev se približujejo oprijemši, da bi prišlece prosili pomoči. Deklica proseče dviga roke, mladenič se plazí po tleh, da bi tem varneje prišel blizu.

Takó je slepce videti brez blága,
ki prosijo daróv po božjih potih.

(*Purg. XIII. 60—62.*)

Globoka psihologija se izraža v kazni, ki je nevoščljivce zadela. Pogled na srečo in veselje bližnjika jim je bil povod k grehu, zato morajo sedaj tavati v temi. —

Na desni strani za Dantejem vidimo več postav s težkimi bremení na ramah. Eden upognjen ječí pod veliko težo, drugi jo je že vrgel na tla, ker je ni mogel več prenašati. Pokorijo se za prevzetnost, s katero so se pregrešili na svetu. Dante te sključene postave primerja karijatidam pri grških tempeljnih.

Kot stropu ali strehi zreš v oporo
namestu stebra tu in tam podóbo
s kolenu sključenimi prav na prsi,
da ti, čeprav le kip, vzbudi žalóbo:
takó sem videl nje — — —

(*Purg. X. 130—135.*)

Prevzetneži morajo glasno moliti očenaš, ker se v njem lepo izraža človeška revščina in ničevost.

Za njimi ležita na tleh dva lenuha. Odlasala sta izpreobrnjenje do zadnje ure in zametavala božjo milost. Podobar je lenobo izrazil s tem, da ju je obrazil ležeča. V vicah

¹) T. j. pri uhodu v drugi krog peklä.

²) Napis nad peklenskimi vrati. — Cf. Inf. III, 1—8.

morajo lenuhi naglo teči, da z gorečnostjo popravijo, kar so v življenju zanemarili.

Le hitro, hitro, časa ne gubímo
z lenobo! — klicali so pôleg drugi —
z željó po dobrem milost obnovímo!

(*Purg. XVIII. 103–106.*)

Poleg lenuhov se dviguje proti nebu ženska postava. Duša je končala očiščenje v vicah in hiti v nebeško blaženstvo. Ob tem dogodku, pripoveduje Dante, se je

Zakaj so obsojeni, da ležé z obrazom na zemlji, pouči pesnika eden izmed njih, rekoč:

Ker nismo dvigali k nebesom lica,
v stvari zemeljske zatopljeni — k zemlji
zató je prikovala nas Pravica.

(*Purg. XIX. 118–121.*)

Tudi za pravljivci so prikovani z močnimi verigami na zemljo. Eden se krčevito skuša oprostiti vezi. —

Skopulja.

stresla zemlja, in od vseh strani je zadonel spev:

„Gloria in excelsis Deo!“

(*Purg. XX. 82.*)

Pod žensko podobo ležé na tleh skopuhi, z obrazom obrnjeni proti zemlji. Dante jih popisuje:

Ko prišel v prostor petega sem kroga,
sem videl ljudstvo ondi jokajoče,
ki je na tla podrla je nadloga. —

(*Purg. XIX. 70–73.*)

V estetičnem oziru je srednja skupina najzanimivejša, ker je polna življenja in tragike.

Nad vicami je umetnik uprizoril nebesa. Tu vlada harmonija, mir in sreča. Pesnik jih označuje:

O radost, o brezmejno to veselje,
mirú, ljubezni polno to življenje,
bogastvo varno brez nemirne želje!

(*Parad. XXVII. 7–10.*)

Kerubi z razprostrtimi perotmi in sklenjenimi rokami, zatopljeni v nebeško blaženost,

obdajajo na vseh straneh osmokatni steber. Nad Dantejem in Virgilijem je upodobljena Beatrika, „ona žena, ki me je k Bogu pripeljala“. Ljubeznivo se ozira na pesnika in ga vabi k sebi v nebo. — Virgilij, ki zastopa v nebeški komediji razum in svetno znanost, je bil Danteju voditelj po spodnjem svetu, v nebesih mu je voditeljica Beatrika. Od znane deklice je tu pač vzeto le ime. Beatrika pomenja božjo modrost, vero in cerkev, ki človeku razkrivajo nadnaravne skrivnosti. —

Celotni vtis spomenika je mogočen. Hvalevredno je, da umetnik za okrasje ni rabil praznih alegoričnih podob, kakršne navadno nahajamo ob vznožju spomenikov, temuč je umotvorom pesnika dal plastično podobo. Tako je Dantejev spomenik tolmač njegovega velikega dela, in ob teh orjaških podobah stopajo hkrati njegove veličastne ideje nam pred duha.

Prisedi, dragi bravec, k meni na klop pod temnozeleno cipreso, in ko upirava pogled v te skupine, ki tako živo izražajo obup in hrepenenje, trpljenje in blaženstvo, ozriva se v duhu še malo na nesmrtnega pesnika veličastni spev! —

Vsebina „nebeške komedije“ je zelo mnogovrstna v posameznostih, vendar hkrati tako enotna, da ti vodilna misel nikdar ne uide izpred očíj. Začrtajmo njene glavne obrise!

Ne da bi vedel kdaj, zašel je pesnik s prave poti v temen gozd. Po dolgotrajnih blodnjah pride do gore, katero solnce osvetljuje in hoče iti na vrh. Toda tri zveri (pard, lev, volkulja) mu zastavijo pot. Ko beži pred njimi, sreča neznanega človeka in prosi, naj ga reši strašnih zverij, da bode mogel dospeti na goro blaženosti. Neznanec — Virgilij — mu odgovori, da mora nastopiti drugo pot, ako se hoče rešiti iz divjega gozda in doseči svoj cilj, in se mu ponudi za vodnika. Dante pritrđi njegovemu nasvetu. — Virgilij pelje pesnika najprej v peklo, kjer vidita strašno trpljenje zavržencev. Dante tu spozna greh v svoji pravi podobi in ostro božjo pravičnost. Strah ga nauda, in vname se mu želja, da bi se rešil greha in opravičil

pred Bogom. — Iz pekla ga pelje Virgilij v vice, ki imajo obliko gore. Tamkaj se mu odpre nov prizor trpljenja, ki pa ni tako obupno, kakor v peklu. Pesnik zadostí za storjene grehe in prejme milost božjo. — Očiščen greha in hudega nagnjenja, vstopi v raj, v nebesa. Virgilij ga zapusti. Beatrika ga vodi po nebeških prostorih in mu razlaga skrivnosti božjega kraljestva. Prišedši do ognjenega neba (coelum empyreum), kjer biva Bog, pesnik ne more več popisovati nebeške blaženosti, ker se potopi v neskončno morje božje ljubezni,

„ki solnce giblje in vse druge zvezde.“

(*Parad. XXXIII. 148.*)

To je kratka vsebina velike trilogije. — Kaj je hotel pesnik izraziti s svojim delom? Ali je hotel popisati stanje duš po smrti in je njegovo potovanje po onem svetu le pesniška fikcija? Toda vsi znamenitnejši razlagavci Dantejevi se strinjajo v tem, da je pripoved le zunanja oblika, s katero je obdal svojo pesniško idejo. Problem, ki ga je Dante v nebeški komediji razkril, je najvišji izmed vseh, kar se jih je kdaj lotil reševati človeški duh. Pesnik nam je narisal veliko zgodbo o blodnji, zadoščanju in rešitvi človeštva. Človeški rod je, ki išče z Dantejem miru in sreče na gori blaženstva, ki zablodi v temni gozd pregrch in zmot, ki trpi v peklu zaslužen kazni, zadoščuje in hrepeni v vicah in doseže večno srečo v nebesih. Kar je že Ajshilov „Prometej“ temno izražal: človeštvo, ki se upira zoper Boga, trpi in se reši, to je do popolne jasnosti dozorelo pri Danteju. V Goethejevem „Faustu“ isto idejo že zakrivajo moderne humanistične in panteistične zmote. —

Strogo verski téma je obdelal pesnik in hkrati občečloveški. Zato je njegovo delo umetnina, kateri tudi stoletja ne zmanjšajo vrednosti, dočim je mnoge druge slovstvene umotvore že pokopal čas. Ali je mar „versko stališče“, katero naši moderni slovstveniki dosledno prezirajo, kaj škodovalo pesnikovemu poletu? Nasprotno. Le skozi in skozi od žive vere prešinjen duh je mogel rešiti velikanski problem, in vsa

ta nasprotja trpljenja in blaženosti, obupa in nad strniti v lepo harmonijo, kakoršna se javlja v „nebeški komediji.“ —

Kako plastično je znal izražati veliki pesnik najvzvišenejše ideje, pričajo skupine ob spomeniku. Hvaležno delo je imel umetnik, ko je upodabljal njegove umotvore. A kakor ta kipar, je že prej neštivilnokrat umetnost zajemala ideje iz Dantejevega dela. Umetniški prvaki izza „cinquecenta“: Fra Angelico, Michelangelo, Rafael, Tintoretto, kakor tudi Cornelius, Doré so si šteli v čast s svojimi neumrljivimi deli bitinjegovi tolmači. In vendar Dante ni bil realist v modernem smislu, ni

razkladal anatomije človeškega okostja in mišičevja. Ideje je zajemal iz kraljestva večnih resnic in jim s svojim ustvarjajočim duhom dal življenje. S kratkimi potezami ti nariše svoje postave, toda tako plastično, da jih vidiš žive pred seboj. Neka slutnja o bistvu in vzvišenosti prave umetnosti, katero sedaj tirajo v blato, se ti vzbuja ob tem spomeniku!

Toda bodi dovolj refleksij! Dočim sem sedel in premišljal na samotni klopi, mineval je čas. Treba je bilo odpraviti se na kolodvor. Še en pogled na mesto slavnega koncila in ponosni spomenik, potem pa naprej proti jugu — v Italijo!

Ob tamburici.

Zazveneli tožni glasi
so po tihi moji sôbi,
Kot bi peli smrtno pesem
nekomu ob novem grôbi . . .

Ah, tambúrica otožna!
Hrani mól-akorde záse,
meni tvoja zlata žica
poj radosti sladke gláse!

In hotela sem ubrati
druge glase — o mladosti,
o mladosti, njeni sreči,
njeni sreči in sladkosti . . .

Pa utrga se mi struna . . .
Nema jaz sem obmolčala,
v mojem srcu pesem mlada
neizpeta je ostala . . .

Ljudmila.

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Kako se je razvijala zahteva:
Delavec ima pravico do dela?

Povedali smo že, da so socijalisti za vlade meščanskega kralja v svojem programu zahtevali organizacijo dela. Ta zahteva se je tako globoko vcepila v delavce, da so jo ponavljali ob vsaki priliki. Seveda niso prav vedeli, kaj pomenja. Splošno so jo umevali le kot svobodo medsebojnega združevanja. Zraven so pa vedno tudi poudarjali pravico do dela. Ker je ta zahteva dalje časa živela med socijališkim in sploh med

delavskim gibanjem, nam jo je treba natančneje opisati.

Pravica do dela pomenja pravico, s katero sme vsak delavec, če nima dela, od države tirjati delo svoje stroke in zato tudi primerno plačilo. Delavcev, ki niso mogli od časa do časa dobiti dela, je bilo vedno kaj. Razmerno je bilo pa njihovo število le neznatno. Ob takih prilikah jim je pomagala lahko zasebna dobrodelnost, pa tudi država in cerkev sta skrbeli zanje. Saj se je od nekdanj priznavalo v krščanskih državah načelo, da se mora z javnimi sred-

stvi podpirati državljani, ki se sam ne more preživiti. Na tem načelu slone zakoni za uboge, med katere moramo šteti tudi revne delavce, ki nimajo dela in zaslužka. Pri nekaterih zakonih te vrste nahajamo določbo, naj država v takih slučajih preskrbi brezdelnim revežem kako delo, tako n. pr. „poor law“ angleške kraljice Elizabete I. 1601. Jasno je, da taka določba ne ustanavlja pravice do dela v gori opisanem smislu, marveč opisuje samo način, kako naj se deli revežem podpora, kadar se je mogoče ravnati po njem. Ko je naraščala velika industrija, ki je v posamnih podjetjih zbirala veliko delavskega ljudstva, so se razmere do dela predrugačile. Primerjalo se je vedno pogošče, da so podjetniki odslovili cele vrste delavcev, in armada brezdelnih revežev se je vedno množila. Proti temu zlu je nastala zahteva pravice do dela. Sklepalo se je tako-le: Če je država s svojim načelom obrtne svobode in svobodne konkurence razbila vse prejšnje organizacije in če poleg tega trdi, da je vsa moč in vse pravo v državi, potem mora država biti odgovorna tudi za posledice teh načel. Delavec, ki nima dela, ima tudi pravico, da se udeležuje splošnega tekmovalstva in sicer tem bolj, ker mu gre za vsakdanji kruh, za življenje. Tekmovati pa more le s svojim delom, to je: s tistim delom, katero zna. Svoboda mora veljati tudi zanje in ne samo za bogatine. Saj nočejo nič napačnega, marveč le poštenega zaslužka. Zaslužka pa ni brez dela; torej jim mora država preskrbeti delo. Država pravi o sebi po liberalnih naukih, da iz nje izvira vse pravo. Torej je ravno njena dolžnost, da uredi delo tako, da bo vsakdo mogel delati in si prislužiti, česar potrebuje.

S stališča novodobnih držav se torej ne dá mnogo ugovarjati pravici do dela. Thiers, glavni nasprotnik tej delavski zahtevi v francoski zbornici l. 1848., je zbral v svojem govoru, s katerim jo je pobijal, vse protidokaze proti njej. Posebno je povdarjal, da so se ljudje združili v državah v varstvo in v medsebojno podporo, toda delati mora vsak sam zase. Lepa ta! Če mora vsak

sam zase delati, torej sam zase skrbeti, čemu je pa treba države? Thiers se torej sam pobija in dokazuje s tem, da po liberalnih nazorih, če bi se dosledno izvedli, sploh ni mogoča nobena družba.

Prvič se je pojavila zahteva pravice do dela ob volitvah v narodno zbornico l. 1889. Že takrat so se čuli iz okraja St. Laurent glasovi, naj se po celem Francoskem ustanove narodne delavnice, kjer naj dobivajo brezdelni delavci delo svoje stroke in za to vsaj dve tretjini sicer navadne dneve. Iz tistega časa beremo tudi v knjižici „Parchemin en culotte“ ta-le značilni stavek: „Vsaka država je dolžna dati možaku živež, obleko, ženo in stanovanje; zato pa mora ta delati primerno svojim močem in zmožnostim.“ Če ima ta zahteva sploh kaj smisla, se ne more drugače umevati, nego popolnoma v socijalističnem smislu, da družba vodi vse proizvodnjo in sploh vse gospodarsko življenje. Pravica do dela v tem obsegu se dá uresničiti le v socijalistični državi.

Socijalistična teorija se je že vsled navedenih pojavov ob začetku prve francoske revolucije morala pečati s pravico do dela. Prvi, ki se je lotil tega predmeta, je bil v naših pomenkih že opisani Fourier.¹ Iz njegovih spisov posnemamo to-le²:

Svoboda je treh vrst: 1. navadna, telesna svoboda (*liberté simple ou corporelle*); delavec, ki ga lakota priganja, da mora delati, ima to svobodo v pasivnem smislu; v aktivnem smislu jo ima šele tisti, ki dobiva vsaj nekaj stalnih dohodkov; 2. sestavljena a nasprotujoča si svoboda (*liberté composée divergente*); ta je sestavljena iz aktivne telesne in iz socijalne svobode; uživa jo divjak; imenuje se nasprotujoča, ker po nji ni mogoče urejeno produktivno delo; 3. sestavljena skladna svoboda (*liberté composée con-*

¹ Že njegovo delo „Théorie des quatre mouvements 1808“ očita socijalno-politiškim učenjakom, da pozabljajo med človeškimi pravicami navajati pravico do dela. Obširnejše se peča s tem vprašanjem v svoji knjigi „Théorie de l'unité universelle“.

² Théorie de l'unité o. c. Oeuvres III. 170. 179—180.

vergente ou sur-composée); v nji je združena aktivna telesna in socijalna svoboda z urejenim produktivnim delom.

Te zadnje svobode ne pozna ne divjak, ne omikanec, dasi je človekov glavni namen. Manj svobode pa ima človek v omikani družbi, nego divjak. Ta uživa svojih sedem pravic: lov na divjačino, ribji lov, pobiranje sadežev, pašo, tatvino izven svojega rodú, federalno zvezo, brezskrbnost; o vseh teh pravicah ni v omikani družbi ne duha, ne sluha. Da se povzdigne človek k sestavljeni skladni svobodi, mu mora dati civilizacija splošno priznано nadomestilo za imenovanih sedem pravic. Namestu tega so mu pa dali filozofi dve s svobodo nezdružljivi pokveki: bratstvo, katerega prvaki se drug drugega pošiljajo na morišče, in enakost, v kateri ljudstvo, odičeno z imenom suverenstva, nima ne dela, ne kruha in prodaja svoje življenje po pet soldov na dan.

Imenovanih sedem pravic, ki jih sedaj uživajo v civilizaciji samo bogatini, se mora nadomestiti s pravico do dela. V civilizaciji je izgubilo človeštvo sedem pravic, in naši pisatelji mu podajejo samo večne sanjarije, n. pr. ponos na lepo ime svobodnega človeka in srečo živeti pod ustavo. „Vprašaj nesrečnega delavca brez dela in kruha, ki ga muči njegov upnik in eksekutor, ali ne bi bil rajši divjak, ki bi imel pravico do lova, sadežev in čred? Gotovo se mu zdi divjaštvo boljše. Kakšna je sreča, živeti pod ustavo? Ubožec ne more biti s tem zadovoljen, da uživa ustavo namesto kosila. Če se mu ponuja tako namestilo, se s tem psuje njegova revščina. Srečnega bi se štel, ko bi vžival kakor divjak sedem pravic in svobodo; toda v civilizaciji ne najde tega. — Z ozirom na človeške pravice moremo tirjati od filozofije in civilizacije, naj nas ne ogoljufava za tisti pripomoček, ki ga je pustil Bog za kazen, naj nam vsaj jamči pravico do tistega dela, za katero smo bili vzgojeni.“ — To bo pa mogoče samo v tistem socijalnem redu, ki ga opisuje Fourier pod imenom „harmonije“.¹

„Stoletja smo prebili v prepiru o človeških pravicah, ne da bi bili mislili na tisto, kar je najvažnejše, na pravico do dela. Kolika sramota za narode, ki se imajo za trdne v socijalni politiki! Ali ni naša dolžnost, iztrebiti to napako in pripraviti človeškega duha, da bo proučeval ta družabni mehanizem, ki hoče vrniti človeku vse njegove naravne pravice, ki mu pa najvažnejše, pravice do dela, niti zajamčiti, niti dati ne more?“

Fourierovi učenci so vsak po svoje obravnavali to vprašanje. Barrier trdi,¹ da v sedanjih razmerah ni mogoče izvršiti pravice do dela. Država bi morala vsa podjetja vzeti v svoje roke; pa bi ravno tako, kot razkosana zasebna industrija, ne mogla dati vsakomur dela. Delavske razmere bi se ne izpremenile, bodi delodajavec za vse eden, ali jih bodi več, dokler se produkcija sama ne izpremeni. — *Considérant*² pravi, da je mogoča pravica do dela že v sedanji družbi. Le tedaj, če se zagotovi ta pravica, je mogoče govoriti o upravičenosti lastništva. — Louis Blanc³ izvaja pravico do dela iz pravice do obstoja.

¹ Principes de sociologie.

² Viktor Considérant se je rodil v Salinsu dné 12. oktobra 1808. Izprva vojak, je zapustil ta stan in se oklenil Fouriera. Glavno delo Fourierovega sestava je iz njegovega peresa: *Destinée sociale, exposition élémentaire complète de la théorie sociale*. S posebno vnemo je v zbornici zagovarjal narodne delavnice, ko se je pokazalo, da jih misli večina odpraviti. Dne 13. junija 1849. se je udeležil upora; ko se je ta ponesrečil, je ubežal v Bruselj. Tam se mu je posrečilo dobiti več ljudij, ki so ustanovili v Teksasu naselbino po Fourierovih mislih. Imenoval jo je „Phalansterium Réunion“. Za časa vojske južnih severno-ameriških držav s severnimi je propadla. Od takrat se je preselil na Francosko, kjer je pozabljen umrl.

³ Jean Joseph Louis Blanc se je rodil dné 29. okt. l. 1811. v Madridu. Njegov oče je bil takrat višji uradnik pri vladi kralja Josipa Bonaparte. L. 1834. se je lotil v Parizu, dovršivši svoje, zlasti matematiške študije, pisateljevanja. Pripadal je izprva radikalni demokratski struji. L. 1840. se je pokazal v svoji znameniti knjigi „*L'organisation du travail*“ popolnega socijalista. V nji je razvijal načela, kako naj se organizuje delo, in poudarjal pravico do dela. L. 1848. ga je ljudstvo volilo za člana provizorne vlade. Odlok, s katerim je ta delavcem

¹ Pr. „Dom in Svet“, platnice I, 1898.

Začasna vlada ga je postavila za predsednika novoustanovljenemu odboru za delavske razmere v Luxembourg (Commission des travailleurs au Luxembourg). Ta odbor se je osnoval prav za prav samo zato, da bi delavce, ki so zahtevali organizacije dela, vsaj za nekaj časa zadovoljili. V odboru so bile zastopane razne struje: st.-simonizem po K. Duveyrier-u in Cazeaux-u, fourierizem po V. Considérantu, enciklopediška filozofija po Jean Reynaudu, novi socijalizem po Vidalu in Pecqueurju, liberalna politiška ekonomija po Wolowskem. Znamenit je pa ta odbor vendar-le, ker je bila prvič z zakonodajstvom združena korporacija gledé na delavsko vprašanje. Deset zastopnikov so vanj volili delavci, deset delodajavci. Nekoliko pomenljivih določb je sklenil vkljub kratkemu času; zboroval je le do otvo-

zajemčil organizacijo dela in pravico do dela, je izšel po njegovem prizadevanju. Sam je pa priznaval kasneje, da ni slutil, kakšne posledice bo imel in kam prav za prav meri. Narodnim delavnicam pa ni bil prijatelj. Hotel je, naj se po socijalni revoluciji izprevrnejo vse družabne razmere. Njegova dela so važna za socijalsko zgodovino. Poglavitna slovejo: Organisation du travail 1840; Appel aux honnêtes gens 1849; Catéchisme des socialistes 1849; Le socialisme. Droit au travail 1848; Histoire de la

ritve narodne zbornice. Odpravil je vmesne podjetnike (marchandage), določil delavsko dobo v Parizu na 10 ur, po deželi na 11 ur. Posredoval je med delavci in delodajavci in posloval v prepornih slučajih kot delavsko razsodišče, podpiral je obrtne zadrugé n. pr. mizarjev, sedlarjev, tkavcev in tapetnikov. — Socijalista Vidal in Pecqueur sta predložila odboru načrt delavske organizacije po teh-le načelih: Država naj kupuje od zasebnikov razne delavnice, tvornice in zemljišča. Ustanavlja naj menjavnice, prodajavnice, tvornice in središča za kmetovavsko delo. Pokupi naj tudi vse železnice, prekope in rudnike, izpremeni naj jih v narodne delavnice in sruje naj poljedelske nasebine. Zavarovanje naj vzame popolnoma v lastne roke. Tako nastane polagoma socijalska država.

(Dalje).

Révolution Française 1847—62; Révolution Française. Histoire de dix ans 1830—40, 1841; Pages d'histoire de la Révolution de Février 1848; La Révolution de Février au Luxembourg 1849; Révelations historiques 1859. Po krvavih dnéh meseca junija 1848. je ubežal na Angleško, kjer je ostal do l. 1870. Med tem časom je v mnogih ozirih obledel njegov radikalizem. L. 1870. je, prišedši v Pariz, celo napadal komuno in se pridružil versailski vladi. Drugo leto so ga izvolili za poslanca. Umrl je dné 6. decembra l. 1871. v Cannesu.

Književnost.

Hrvaška književnost.

Alberto Weber. *Pjesme*. U Zagrebu 1899 Tisak Dioničke Tiskare. Str. 122. Ciena 2 K. — Mlad pesnik je na čelo svojim pesmam postavil krepak avtogram, da ž njim označi svojo individualnost. — Saj se baje iz pisave, oziroma podpisa kaj lahko spozna genialnost, celo značaj piscev. — Pa preidimo k pesmam Alberto Weber je izključno le lirik. Te drobne pesmi se beró prav gladko; verzi so večinoma zvonki, izvzemši nekatere, ki se približujejo dekadencnemu toku, — tudi niso brez živih primer, ne brez občutkov. — S tem pa ni rečeno, da so vse te pesmi dobre! — Pesnik se je tega sam dobro zavedal, zato je pel:

S tog mnijem da će i meni
Milostiv biti Bog —

Pa ne će sudeć grješniku
Neumolno bit strog.
Ta, nisam kriv, što ne mogu
Utolažit srca plam —
A grješnik nit sam najgori
I nisam grješnik sâm,
S tog pitam najpoznije
Već oprost unapried —
Ko pomno bude tražio
Uz trn će nać i cviet!

Navedli bi lahko nekatere dekadencne vrstice, ki so z navedenimi vrsticami v živem kontrastu. — V „Intermezzu“ na str. 49. in 50. ista pesem o „metulju“ bi bila bolje izostala. — Legenda iz potle ušice je grozno pesimistična. A lepo peva pesnik:
Ah, Smrt! — Ona razara
najdivniju harmoniju

ljudskih srdaca, nemilosrdna . . .
 Al Tvorčev živovarni dah
 vjekoma žije
 On vstaje
 kad nemila sve već sòri
 u Prolaznosti bezdan
 On jest . . .
 On će biti! . . .

„Bez glave“ je divje ironična, „Snilo mi se“, pa grozno domišljava. — Vsekako se lahko sodi o mladem pesniku, da ima lep, nenavaden talent, a

prav dosleden ni ne v idejah, ne v obliki. — Nekako neprijetno dé očem, da piše nekoje pesmi v stari obliki z velikimi začetnimi črkami vsako vrstico, druge pa v novi moderni. — Nežna i ljubka je pesem:

Što je ljubav? — To je cvjetak, prenježan
 što brzo vene,

Pa ga toda sahranimo u knjigama uspomene.

Pesniku želimo, da svojo omejeno ljubezen razširi na Boga in domovino, — in tedaj bo mnogo dobrega in lepega mogel podati hrvaškemu in slovanskemu narodu!

L. P.

Glasba.

Zaostali smo letos še z ocenami nekaterih glasbenih del.

Missa pro defunctis pro quatuor, tribus, vel una voce, cum organo. Composuit Ign. Hladnik. Op. 34. Labaci. Sumptibus auctoris. Typis Milic. — Ta maša za mrtve ima več vrlin, katere jo zelo priporočajo. Skladba je zelo izrazita in duhu črne maše primerna: katoliška misel v črnih mašah ni nikdar mračna in sentimentalna, ampak iz veličastne tragike odseva v krepkih potezah upanje večnega življenja; zaradi tega nam „sekvenca“ Hladnikova še posebno ugaja. Postopi niso zavlečeni, harmoni-

zacija krepka in pravilna. Posebno primerna je ta črna maša, ker se lahko peva skoro v vseh slučajih in z vsakimi sredstvi: Ako poje triglasni zbor, igrajo orglje čveteroglasni stavek; čveteroglasni zbor poje to, kar igrajo orglje, in se triglasni stavek izpusti; pri enoglasnem proizvajanju se igra in poje to, kar je v čveteroglasnem stavku. Za vsakega izmed navedenih slučajev sta melodija in harmonija posebej tako prirejena, da se vedno sliši nekaj celotnega, tudi, če poje le en glas ali trije glasovi. Cena 1 K, tisek zelo ukusen.

Razne stvari.

Naše slike.

Gospod Strnén nam je naslikal prav lepo sliko „Harfenistinja“, ki smo jo objavili na strani 553. Uboga vdova hodi s svojo hčerko od hiše do hiše in brenka na harfo, da ji usmiljeni ljudje dajo kak denarček za košček kruha. V dobrem in slabem vremenu, ob solncu in dežju, spomladi in v snegu hodita od kraja do kraja, vsak dan pri drugih ljudeh, vsako noč na drugem ležišču. In kolikokrat dobita za plačilo jezne besede! „Delat pojdi, kaj brenkaš!“ se tolikokrat sliši kot odgovor na mehke harfine glasove. In vendar je harfa izmed najbolj častitljivih glasbil. Stari Egipčani so jo poznali že tri tisoč let pred Kristusom. Harfa je narejena v trikotu, katerega daljša stran je resonančno dno in se imenuje „telo“. Na pokrovu „telesa“ so zvočne odprtine, in na njem so pritrjene strune. Zgoraj je „vrat“ v obliki lahno skrivljenega S, na katerem se privijajo in uglasbujejo strune. Strune so raz-

lično dolge in prosto napete. Harfa je uglašena le dijatonično, ne kromatično. Da bi mogli tudi poltone izražati, so si pomagali z majhnimi kaveljni (crochets) in s pedali. Erard v Londonu je harfo popravil leta 1811. Njegova harfa je uglašena v *ces-dur*. Če se prvič pritisne vseh sedmero pedalov, dobimo *c-dur*, če pritisnemo še drugič, pa imamo *cis-dur*. Na strune se brenka, to se pravi, da se s prstom nategnejo in izpusté, in s tem začno nihati. Leva roka igra bas, desna pa sopran. Za harfo značilni so nagli zlomljeni akordi, ki imajo od nje ime „arpeggio“. Gluck je v svojem „Orfeju“ harfo uvedel v orkester, a se le redko rabi. Sedaj jo slišimo skoro samo še od potujočih „muzikantov“, zlasti od ženskih. — „V molitev zatopljena“ je deklica na str. 624. Koliko se trudijo vzgojeslovci, da bi nam opredelili pravi namen vzgoje in njen uzor! Poglejte to sliko, in povejte, če je otrok kdaj lepši, nego takrat, kadar moli! Pri molitvi se vse zmožnosti človeške duše najbolj harmonično

udejstvujejo, v njej se človek povzdigne nad sama sebe. — „Vaja v potrpežljivosti“ na str. 625. je pa težavna stvar. Stara mamica so ga poklicali, naj pride „štreno držat“. Rajši bi dvajsetkrat tekel okoli hiše, kakor štreno držal, pa mora biti! Če bi mamica le malo hitreje delali, da bi bilo prej konec muke, pa kaj, ko se štrana precej zmeša, in potem je šele dolg čas! Le glejte ga, kako mu igrajo vse mišice, komaj stoji miren! Pa te izkušnjava! Nagajiv tovariš pri vratih ga vabi k igri, in še kužek ob strani se mu čudi. Pa tudi najdaljša štrana ima svoj konec. — Slika na str. 631. nam kaže vroč in nevaren „Boj z levi“. „Nevarno je buditi leva“, peva pesnik, posebno nevarno pa je, jemati mu mladiče. Levinja na desni drži svojega mladiča in ga izkuša spraviti v zavetje, med tem pa razdivjane živali mesarijo drzne lovce. O levu pravijo, da sam človeka ne napada, ampak se mu izogiblje, kakor bi si mislil: „Ti imaš svoje kraljestvo, jaz svoje!“ Človek pa si hoče podvreči vso naravo in podjarmiti tudi „kralja živalij“. Tedaj se spopade vladar puščave, ki ima silovito telo, s slabotnim človekom, ki pa ima nevarno orožje v svojem razumu, orožje, ki zmaga slednjič telesno silo. Domovina levov je cela Afrika in južnozapadna Azija. Prej je živel tudi na Grškem in v Makedoniji, sedaj ga je pa človek že pregnal iz Egipta, iz Nubije in Kaplandije. V Aziji živi le še v Perziji in Guzerati do bengalske meje, ni ga več v Vshodni Indiji in na Kitajskem. — Dve sliki iz „Marijanišča“, stran 648. in 649., nam lepo kažeta delovanje dr. Lampeta v tem zavodu. Kot šolski voditelj se je zelo zanimal za učečo se mladino, zlasti z gimnazijci je bil vedno v dotiki. Poleg težavnih slovstvenih del mu je občevanje z mladino bilo kakor za oddih in počitek. Seveda ga je stalo mnogo skrbij, predno je siroto pripravil do kruha. — Kapelica mora biti v vsakem dobrem zavodu središče vsega življenja. Tu mora biti vse lepo urejeno, snažno in ozaljšano, tu se morajo vsak dan večkrat zbirati gojenci in vzgojitelji pred nebeškim Kraljem. Zlasti pa ob praznikih mora biti hiša božja okrašena z vsem najlepšim, kar hiša premore. Posebno v vzgojevališčih je to zelo važno. Ne le versko mišljenje, ampak tudi estetični čut, duh skupnosti in ljubezni se nikjer tako ne vzgaja, kakor v domači kapelici. — Trnovo (str. 657.) je ena izmed največjih notranjskih vasij in ima okoli 700 prebivavcev. Lepo se vidi na naši sliki grič s cerkvijo (454 m nad morjem). Iz vasi se gre po kamenitih stopnicah v cerkev. Tu je bila cerkev že v 12. stoletju; prvega župnika je imela, kakor poroča Ciperle, l. 1318. Sedanja cerkev je bila sezidana v 14. ali 15. stoletju. L. 1889. so tu ustanovile šolske sestre de Nôtre Dame dekliško šolo, ki se lepo razvija. Sedaj zidajo veliko, lepo poslopje za samostan in šolo, katerega pa še

ni na naši sliki. Trnovo ima železniško postajo ob progi Št. Peter-Reka in se precej razvija v zadnjih letih. — Igra na paši (str. 663). Kaj si vse otroci ne izmislijo na paši! Čas je dolg in treba ga pregnati. Pošteno zabavo brez greha jim pač privoščimo. — Današnja številka nam podaje na str. 680 „Poročko sv. Katarine“. Ljubeznivi življenjepis te svetnice nam pripoveduje o njej sledeče: V Aleksandriji je živela za časa Maksimina devica plemenite rodbine, lepa, bogata in dobro izobražena v znanostih. Osemnajst let stara je vsakega izobraženca prekosila v vědi. Ko je Maksimin jel preganjati in mučiti kristijane, šla je pogumno k njemu, očitala mu njegovo krvoločno hudobnost in mu z neovrgljivimi razlogi dokazovala, da je Kristusova vera prava. Maksimin ni mogel ovreči njenih besed in je poklical poganske modrijane. A Katarina jih je premagala in nekaj h katoliški veri izpreobrnila. Sedaj jo je Maksimin hotel zapeljati s prilizovanjem, a ko mu je tudi to izpodletelo, jo je dal bičati in zapreti v ječo enajst dni brez hrane in pijače. Hoteli so jo umoriti s kolesom, a kolo se je strlo, in Maksimin je ukazal, da so jo obglavili. Naš umetnik si je izbral ta dogodek iz njene legende: Ko je bila Katarina še pogana, molil je puščavnik Ananija zanjo. Ta hip je videla Marijo z Jezusom. Nepremagljivo hrepenenje po Jezusu se vzbudi v njej in ona sklene postati njegova nevesta. Marija pa ji dá poročni prstan. Njen praznik je dne 25. novembra. — „Piskrovešček“ (str. 681) je prav po naravi posnet. Uboga teptana slovaška domovina mu ne dá kruha, in revček mora že v zgodnji mladosti, težko obremenjen z izdelki svoje umetnosti, daleč po svetu od hiše do hiše. Pregarjanje mišij in podgan in zdravljenje bolne kuhinjske posode je njegov posel, zato je dobro došel gost v vsaki kuhinji. — Žužemperk (str. 689) je trg na Dolenjskem z nekaj manj nego tisoč prebivavci, zanimiv posebno zaradi svojega starodavnega gradu. Ta grad so v 13. in 14. stoletju imeli v lasti gospodje žužemberški, l. 1386. so ga dobili goriški grofje. Ti so izumrli, in dobili so ga Habsburžani, ki so ga izročili Turjačanom, sedanjim posestnikom. Na hribčku nad trgom je lepa župnijska cerkev, poleg nje je gradu podobno župnišče. — „Skopulja“ (str. 697) je pač tako dobro zadeta, da se ji z obraza bere vsa odurnost skoposti; kar stiska denar in se boji, da ji ga kdo ne iztrga. — Dantejev spomenik“ (str. 695) nas spominja največjega italijanskega pesnika, pač enega izmed največjih duhov vseh časov. Pač vemo, da se z Dantejevim imenom in z njegovimi spomeniki združujejo dandanes avstrijstvu in slovanstvu nasprotne nakane. A oni „nerešeni“ Italijani, ki zlorablajo Dantejevo ime, ne delajo v njegovem duhu. Dante je bil velik, plemenit pesnik, prešinjten od katoliškega duha, in zato zasluži, da se tudi mi spominjamo njegovega slavja.

Ob koncu leta.

Minilo je zopet leto — trinajsto, odkar izhaja „Dom in Svet“. Koliko duševnega dela je v teh trinajstih listovih letnikih! Koliko truda so mu žrtvovali sotrudniki, koliko ljubezni in prijaznosti naročniki! Bodi vsem srčna hvala!

Takoj, ko je začel izhajati naš list, pridobil si je zaupanje slovenskega občinstva. Saj je bil njegov namen vedno čist in jasen, in uredništvo se je trudilo, da naklonjenost občinstva plačuje z vedno boljšimi spisi in podobami.

Zaradi tega pa ob novem letu cenjenim naročnikom gotovo ne moremo z ničemer bolj ustreči, nego če obljubimo, da bomo list v isti smeri razvijali in ga v istem duhu urejali, kakor doslej.

Mi moramo zastaviti vse sile, da se čim dalje bolj razvije naša književnost. Saj narodi ne živé le telesnega življenja, ampak duh je, ki jih ohranja in oživlja; a duh narodov je v njihovi književnosti. Čim bolj se razvijajo književnosti tujih narodov, tem bolj moramo napredovati tudi mi. Narodi tekmujejo med seboj, in oni, ki zastane, tudi opeša in začne hirati. V tem tekmovanju moramo napredovati tudi mi. Res je, da ne moremo biti drugim na čelu, a naša dolžnost je, da vsaj po lastni krivdi ne zaostanemo.

Napredek je pa raznoter in mnogoličen, kakor so različne smeri, v katerih se napreduje. Napredujejo tudi bolezni, napreduje tudi revščina, napredujejo tudi zmote. Zato pa moramo delati za pravi in zdravi napredek, in ravno v književnem delovanju je najbolj potrebno, da si izberemo trden in varen temelj, na katerem stojimo brez skrbi. Imeti moramo trdna znanstvena načela, da ločimo resnico od zmote, in ravnati se moramo po večnih nraavnih zakonih, da je naše književno delovanje zares narodu koristno. Tak temelj pa imamo v katoliški veri in v njenih naukih. Vsak pravi napredek, vsaka koristna svoboda in vsaka zdrava omika najde v katoličanstvu svoje razloge, svojo oporo in svoje vzore. Ne, mi nismo omejeni, če se držimo kato-

liških književnih načel. Obzorje se nam širi, vid se bistri in sladka zavest, da delamo Bogu v čast in bližnjemu v korist, nas dviga, tolaži in krepi.

Stoječ na verskih in nraavnostnih, torej na stališču trdnih krščanskih načel, bomo gojili v „Dom in Svetu“ kot doslej, tako tudi v bodoče v prvi vrsti leposlovje. Človeški duh išče lepote in najde v njej utehe in zadovoljstva. Napačno leposlovje kvari značaje in izpodjeda ljudsko nraavno silo, pravo leposlovje pa druží najvišje vzore, ker pod okriljem lepote goji resnico in dobroto in s tem človeškemu hrepenenju podaje najvišjih užitkov. — Hvala Bogu, da smo za prihodnje leto prav bogato preskrbljeni z dobrimi leposlovnimi spisi! Razpisane nagrade so privabile več pisateljev, ki so nam ustregli z različnimi pripovednimi spisi. Ko jih razsodišče presodi, jih bomo začeli objavljati. Takoj v prvi številki pa začnemo z daljšo zgodovinsko povestjo iz časa, ko so se Slovenci pokristjanili. Naši stari znanci, gg. *Podgoričan, Finšgar, Trošt, Pavlina Pajkova* i. dr. so nam že izročili lepe daljše in krajše spise. Obljubili so nam pripovednih prispevkov gg. *dr. Fr. Detela, F. Ks. Meško, Fr. Kočan, Ivan Marin* i. dr.

Pesniški del obeta, da bo zanimiv in mikaven. Gg. *Anton Medved, Silvin Sardenko, E., Leo Levič, Zdenčan* i. dr. kakor tudi pridni naši pesnici *Ljudmila* in *Mira* so nas s pesniškim gradivom že dobro založili. Ker imamo jasna estetična načela, po katerih ločimo med dobrim in slabim pesništvo, se bomo tudi odslej držali onih nazorov, kateri so navdajali naše najboljše pesnike, ne da bi hoteli v obliki in idejah kratiti pesniškemu vzletu opravičene svobode. Saj želimo, da naše pesništvo dviguje in blaži slovenski narod! Veseli smo, da nas umevajo naši cenjeni pesniki in pesnice in upamo, da bomo marsikaterega še s platnic poklicali v list med častno družbo priznanih pesnikov.

Zgledi velikih mož so semena, ki oplodujejo narodov naraščaj, da izrastejo iz njega

vredni nasledniki. Zato bomo pa podajali letos zopet življenjepise. Doslej imamo v rokah že življenjepise raznih domačih in tujih mož. Thalnitscher, Smetana, Ivan Vajkard Turjaški, dr. Razlag, Glavinič, Suvorov, Coloma, Potopenko, Jurij Kastriota, dr. Muršec, Ivan Vazov, Verdi, Venclin, Ravnikar itd. poleg raznih domačih slovečih mož že čakajo v rokopisu objavljenja. Tudi našim domačim skladateljem in umetnikom bomo posvetili življenjepisne črtice in razprave.

Vsakdo, ki hoče gojiti pravo izobrazbo, mora poznati novejšo pridobitve znanosti. Zato bomo objavljali času primerne poljudne modroslovne razprave, a ne tako obširnih, kot doslej, in se bomo ozirali še posebej na socialni razvoj človeštva. Iz prirodoslovne vede bomo objavili najprej obširno, zanimivo in natančno ilustrirano razpravo o drobnogledu, kateri bo sledilo zrakoplovstvo.

Posebno pozornost bomo obračali domoznanskim razpravam. Ker mora vsak Slovenec poznati bližje svojo domovino in njeno zgodovino, zato smo poskrbeli, da bo zlasti ta del lepo ilustriran. Začeli bomo z lepo zgodovinsko-krajepisno razpravo o Gospe Sveti, kateri bodo sledili opisi Ogleja, Trsata, Istre, Kvarnerskih otokov, in starodavnega Ptuja. A tudi tujih krajev lepoto in zgodovino bomo kazali svojim ljubim bravcem. Pripravljen za tisk imamo Plovdiv, srbske kraje, zlasti pa pripravljamo prelep opis divnih italijanskih krajev. Tudi na ameriške Slovence se hočemo ozirati; o njih imamo pripravljenih že precej podob. Gledali bomo, da bodo taki opisi kar moči celotni. Posameznih slik pa imamo obilo iz raznih slovenskih pokrajin. Zlasti o ljubljanskem barju imamo že dogotovljen velik „cyclus“ podob, in isto nameravamo o Novem mestu z okolico.

Iz jezikoslovja bomo prinašali krajše razprave. V načelna jezikovna razmotrivanja se ne bomo mnogo spuščali, ker se bomo v prihodnjem letniku dosledno oklenili Levčevega pravopisa. Sicer v jezikoslovju priznavamo upravičenost raznih mnenj in mu nečemo ustavljati svobodnega razvoja, a vendar se nam zdi potrebno, da se oklenemo enega pravopisa, ker mora naš list biti enotno urejevan tudi v jezikoslovnem oziru.

Da bomo obračali posebno pozornost na domačo književnost, je umevno. Tudi iz drugih slovanskih narečij bomo donášali redna poročila, razširili si pa bomo svoje obzorje s tem, da se bomo ozirali tudi na druga svetovna slovstva. Narodnega blaga imamo obilo pripravljenega.

Ker je „Dom in Svet“ edini večji slovenski ilustrirani list, preskrbeli smo ga dobro s podobami. Zlasti bomo pazili na to, da bodo slike v zvezi z besedilom, in da bo tako vsaka številka sama zase nekaka majhna enota, ki se bo z drugimi vezala v lepo celoto. Nameravamo semtertja priložiti tudi kako glasbeno prilogo za petje in klavir.

Vse to pa moremo doseči le, ako so posamezne številke večje od dozdanjih. Na dveh polah ni mogoče razvrstiti tolike tvarine, ne da bi se preveč trgali spisi in krajsali oddelki. Zlasti pri podobah nam je ta tesnoba prostora jako nepriljučna, in skoro nemogoče nam je objaviti kak večji, zakrožen, bogatejši ilustriran sestavek. Ker letos še oblike listu ne moremo povečati zaradi tehničnih ovir, sklenili smo, da bomo izdajali „*Dom in Svet*“ kot *mesečnik*. S tem list ne bo nazadoval, ampak se bo izpopolnil. Namesto dveh drobnih zvezčkov bodo dobili naročniki *prvega dne* vsakega meseca en lepo urejen in skrbno ilustriran zvezek z različno in izbrano vsebino. List bomo pa za zdaj izkušali povečati s tem, da bomo štirim mesečnim polam dajali večkrat priloge. Zato ostane cena listu ista, kakor doslej.

S temi novimi načrti stopa uredništvo ob koncu leta pred svoje drage sotrudnike in naročnike. Po dozdanji blagohotni naklonjenosti sodimo, da bomo med Slovenci našli dovolj duševne in gmotne podpore, da srečno izvedemo vse, kar smo si namenili. Saj delamo po zgledu rajnega gospoda urednika, katerega delovanje se je tako priljubilo vsem, ki imajo smisel in čuvstvo za pravi napredek našega slovstva. Na svidenje v novem letu!

Uredništvo „Dom in sveta“.

Dr. Mihael Opeka

za leposlovje.

Dr. Evžen Lampe

za znanstvo in slike.

Založnik in lastnik „*Marijanišče*“.

